International Accountability Platform

for Belarus

Восьмая справаздача аб ходзе работы

1 кастрычніка 2024 г. – 31 сакавіка 2025 г.

Public

8–Я СПРАВАЗДАЧА АБ ХОДЗЕ РАБОТЫ

1 кастрычніка 2024 г. –– 31 сакавіка 2025 г.

A. Асноўныя палажэнні 3

B. Кароткая інфармацыя аб Платформе 5

C. Мэты праекта 6

D. Агляд асноўных дасягненняў на сённяшні дзень 6

ПАДРАБЯЗНАЯ СПРАВАЗДАЧА АБ ХОДЗЕ РАБОТЫ 9

1. Сітуацыя ў Беларусі 9

2. Збор і аналіз доказаў 16

2.1. Інтэрв'ю з пацярпелымі/сведкамі 16

2.2. Інфармацыя з адкрытых крыніц 17

2.3. Аналіз фактычных доказаў датычнасці 19

2.4. Тыпы парушэнняў, задакументаваных Платформай: 19

3. Дапамога механізмам па прыцягненню да адказнасці 20

3.1. Міжнародны крымінальны суд 20

3.2. Падтрымка нацыянальных органаў пракуратуры 21

3.3. Група незалежных экспертаў ААН па сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі (GIEB) 21

3.4. Супрацоўніцтва з адвакатамі 21

E. Падыход, арыентаваны на пацярпелых 22

F. Нетворкінг і адвакацыя 24

G. Камунікацыі 26

H. Інфраструктура, каманда і фінансы 28

I. Вынесеныя урокі / Устойлівае развіццё / Абмен досведам 28

J. Рызыкі і выклікі 30

K. Перспектывы 31

L. Падборка спасылак на Платформу 32

A. Асноўныя палажэнні

На працягу ўсяго справаздачнага перыяду ў Беларусі працягваліся парушэнні правоў чалавека ў трывожных маштабах. Дзеянні, якія, паводле ацэнак шматлікіх праваабарончых арганізацый, могуць быць кваліфікаваныя як злачынствы супраць чалавечнасці, верагодна, будуць працягвацца, пакольві асобы, рэальна ці ўяўна крытычна настроеныя ў адносінах да беларускага рэжыму, па-ранейшаму падвяргаюцца сістэматычнаму пераследу. У перыяд з кастрычніка 2024 г. па сакавік 2025 г. назіралася эскалацыя рэпрэсій і фальсіфікацыя выбараў, а па выніках прэзідэнцкіх выбараў у Беларусі 26 студзеня 2025 г. Аляксандр Лукашэнка забяспечыў сабе сёмы тэрмін на пасадзе прэзідэнта, нягледзячы на масавыя абвінавачванні ў фальсіфікацыі выбараў.

Нягледзячы на няспынныя палітычныя выклікі і складаную сітуацыю з фінансаваннем праваабарончых праектаў ва ўсім свеце, Міжнародная платформа па прыцягненні вінаватых да адказнасці для Беларусі (IAPB) па-ранейшаму мае намер дамагацца справядлівасці для пацярпелых і прыцягнення да адказнасці вінаватых у парушэннях правоў чалавека і міжнародных злачынствах у Беларусі. Для барацьбы з беспакаранасцю за парушэнні міжнароднага права ў Беларусі неабходна пастаянная ўвага і ціск з боку міжнароднай супольнасці.

У перыяд з кастрычніка 2024 г. па сакавік 2025 г. беларускія ўлады толькі ўзмацнілі рэпрэсіі супраць іншадумцаў:

- Праваабарончы цэнтр "Вясна" зафіксаваў 2 958 палітычна матываваных затрыманняў і судовых працэсаў.
- Пад вартай заставаліся 1205 палітычных зняволеных, у тым ліку вядомыя праваабаронцы Алесь Бяляцкі, Валянцін Стэфановіч, Уладзімір Лабковіч, Марыя Рабкова, Андрэй Чапюк і Наста Лойка.
- Напярэдадні выбараў сілавыя структуры пераследвалі былых удзельнікаў пратэстаў, сеючы страх сярод насельніцтва.
- 511 чалавек былі ўключаныя ў спіс "экстрэмістаў", а таксама было прызнана экстрэмісцкімі 19 арганізацый.
- У выніку бесчалавечных умоў утрымання пад вартай, па наяўных дадзеных, два чалавекі памерлі ў зняволенні.
- Зняволеныя жанчыны падвяргаліся пагрозам сэксуальнага гвалту і разлучэння з дзецьмі.
- Свабода прэсы і правы на абарону былі сур'ёзна абмежаваныя: у зняволенні знаходзіўся 41 журналіст, і прынамсі пяцёра адвакатаў былі пазбаўленыя права на практыку.

Акрамя таго, беларускі рэжым працягваў распаўсюджваць рэпрэсіі за межы краіны, праводзячы завочныя судовыя працэсы: з кастрычніка 2024 г.па сакавік 2025 г. было зафіксавана 24 такія выпадкі. Папраўка да Крымінальнага кодэксу, прынятая ў лютым 2025 г., пашырыла сферу прымянення такіх судовых працэсаў, што дае падставу для

трывогі. Улады таксама ўзмацнілі сачэнне за эмігрантамі з Беларусі, якія ўдзельнічаюць у апазіцыйнай дзейнасці.

Збор доказаў:

На працягу справаздачнага перыяду Платформа сабрала важныя доказы:

- Паказанні далі 76 пацярпелых і сведак, што агулам склала 2 775 інтэрв'ю ў закрытай базе звестак Платформы.
- Было сабрана 30 019 дакументаў, якія тычацца сведак, з падрабязнымі звесткамі пра затрыманні, жорсткае абыходжанне і рэпрэсіі.
- База дадзеных з інфармацыяй з адкрытых крыніц была папоўненая да больш чым 1,5 мільёна пазіцый, у тым ліку відэа, малюнкі і тэкставыя запісы, якія могуць быць выкарыстаны ў судовых працэсах.
- Працягваецца аналіз доказаў датычнасці, які дазваляе ўсталяваць ланцужкі камандавання, якія злучаюць высокапастаўленых чыноўнікаў са злачынствамі, здзейсненымі іх падначаленымі.

Тыпы парушэнняў, задакументаваных Платформай:

- Фізічны гвалт падчас пратэстаў, затрыманняў, ператрусаў, у тым ліку празмернае і нявыбарачнае прымяненне сілы і менш смяротнай зброі.
- Псіхалагічны гвалт, у тым ліку прызнанні пад ціскам і пагрозы затрыманым расстрэлам, спаленнем, збіццём або згвалтаваннем, а таксама пагрозы ў адрас членаў сям'і (напрыклад, аб згвалтаванні жонкі затрыманага).
- Сексуальны і гендарны гвалт (напрыклад, згвалтаванне, пагроза згвалтавання).
- Патэнцыйна незаконныя забойствы падчас пратэстаў і ў кантэксце выпадкаў смерці ў месцах зняволення.
- Бесчалавечныя ўмовы ўтрымання пад вартай (напрыклад, крайняя цесната, недастатковае забеспячэнне ежай і вадой, экстрэмальныя тэмпературы, цяжкая праца і т.д.), з яшчэ больш суворымі ўмовамі для палітычных апанентаў (напрыклад, перапоўненыя карцэры без матрацаў і пасцелі, начныя пабудкі, частыя дагляды з ужываннем фізічнага гвалту і прымусовым распрананнем).
- Парушэнні правоў на належнае судовае разбіральніцтва (напрыклад, адсутнасць інфармацыі аб прад'яўленых абвінавачаннях, закрытыя судовыя працэсы без удзелу адваката, з выкарыстаннем падстаўных сведак і/або прымусовых прызнанняў).
- Парушэнні іншых асноўных правоў (абмежаванні свабоды перамяшчэння, права на свабоду мірных сходаў, свабоды выказвання меркавання, прыватнага і сямейнага жыцця)

Падтрымка органаў па прыцягненню да адказнасці:

У справаздачны перыяд Платформа адыграла вырашальную ролю ў прасоўванні адказнасці на нацыянальным і міжнародным узроўнях. Пасля звароту Літвы ў МКС па

сітуацыі ў Беларусі, у студзені 2025 г. Платформа прадставіла ў МКС даклад аб магчымых злачынствах супраць чалавечнасці ў Беларусі, у тым ліку дэпартацыю і пераслед.

Платформа таксама:

- Садзейнічала нацыянальным органам пракуратуры ў дзвюх юрысдыкцыях, у тым ліку шляхам прадстаўлення доказаў і фактычнага аналізу ў дачыненні да канкрэтных інцыдэнтаў у падтрымку праведзеных следчых мерапрыемстваў, у выніку чаго агульная колькасць прадстаўленняў у адказ на запыты пяці краін дасягнула дзевяці.
- Умацавала супрацоўніцтва з Групай незалежных экспертаў ААН па правах чалавека ў Беларусі, якім было прадстаўлена 1 502 файла з расшыфроўкамі інтэрв'ю і суправаджальнымі матэрыяламі.
- Садзейнічала незалежным адвакатам у дзвюх краінах і спрыяла доступу да дакументаў для судовага разбору ў нацыянальных судах.
- Прапанавала псіхалагічную і псіхасацыяльную падтрымку ўсім сведкам дзяржаўнага гвалту. З 1 кастрычніка 2024 г.88 пацярпелых (54 жанчыны і 34 мужчыны) атрымалі псіхасацыяльную і псіхалагічную падтрымку ў рамках Платформы, у выніку чаго агульная колькасць атрымальнікаў такой падтрымкі з моманту стварэння Платформы дасягнула 652.

Супрацоўніцтва, развіццё патэнцыялу і камунікацыя:

Платформа працягвае актыўна працаваць, нягледзячы на фінансавыя праблемы і пагрозы бяспецы:

- Праведзены семінар па ўмацаванні патэнцыялу для беларускіх партнёраў.
- Распрацавана новая стратэгія камунікацыі ў сацыяльных сетках.
- Пашырана ўзаемадзеянне з міжнароднымі арганізацыямі і адвакацыйнымі органамі, у тым ліку з Арганізацыяй па бяспецы і супрацоўніцтве ў Еўропе (АБСЕ), Еўракамісіяй і Еўраюстам.
- Аказана падтрымка іншым арганізацыям грамадзянскай супольнасці, якія выступаюць за прыцягненне да адказнасці за злачынствы супраць чалавечнасці, у тым ліку абмен вопытам, назапашаным у рамках Платформы.

B. Кароткая інфармацыя аб Платформе

Платформа IAPB – гэта кансорцыум незалежных няўрадавых арганізацый, якія аб'ядналі намаганні для збору, праверкі, захавання і аналізу доказаў грубых парушэнняў правоў чалавека, якія з'яўляюцца злачынствамі па міжнародным праве, меркавана здзейсненых беларускімі ўладамі перад прэзідэнцкімі выбарамі 2020 г.і пасля іх. Мэта Платформ – дамагчыся прыцягнення да адказнасці вінаватых у сур'ёзных парушэннях правоў чалавека і міжнароднага крымінальнага права ў Беларусі, а таксама кампенсацыі шкоды пацярпелым. У гэтых мэтах Платформа аказвае непасрэдную дапамогу органам крымінальнага правасуддзя і ўпаўнаважаным міжнародным органам у расследаванні і судовым пераследзе меркаваных вінаватых у здзяйсненні гэтых злачынстваў.

Платформа была створана ў сакавіку 2021 года ў сувязі з дакладам Маскоўскага механізму Арганізацыі па бяспецы і супрацоўніцтве ў Еўропе (АБСЕ) аб меркаваных парушэннях правоў чалавека ў сувязі з прэзідэнцкімі выбарамі ў Беларусі, апублікаваным 5 лістапада 2020 г. У дакладзе ўтрымліваецца шэраг рэкамендацый, якія заклікаюць да прыцягнення да адказнасці за сур'ёзныя парушэнні міжнароднага права ў Беларусі, а таксама да дакументавання і захавання доказаў гэтых парушэнняў. У адказ на гэты заклік і была створана Платформа.

У склад Платформы ўваходзяць дзве беларускія і адна міжнародная арганізацыі-сузаснавальнікі: Праваабарончы цэнтр "Вясна", Міжнародны камітэт па расследаванні катаванняў у Беларусі і REDRESS, а таксама вядучая арганізацыя – DIGNITY – Дацкі інстытут супраць катаванняў.

З моманту свайго стварэння Платформа карысталася падтрымкай шырокага кола дзяржаў, у прыватнасці (*а алфавітным парадку*) Аўстрыі, Бельгіі, Вялікабрытаніі, Германіі, Даніі, Злучаных Штатаў Амерыкі, Ірландыі, Ісландыі, Канады, Латвіі, Літвы, Ліхтэнштэйна, Нарвегіі, Нідэрландаў, Польшчы, Румыніі, Славакіі, Фінляндыі, Чэхіі, Швейцарыі і Эстоніі, а таксама Еўрапейскага Саюза.

C. Мэты праекта

- **Стратэгічная мэта 1:** Умацаванне доказнай базы Платформы шляхам далейшага пашырэння крыніц доказаў, цэнтралізаванага захавання інфармацыі і доказаў, а таксама аналізу злачынстваў па міжнародным праве, здзейсненых у Беларусі ў кантэксце выбараў у жніўні 2020 года і іх наступстваў.
- **Стратэгічная мэта 2:** пашырэнне спектру доказных і аналітычных прадуктаў, а таксама працэсаў па прыцягненні да адказнасці і іншых суб'ектаў, дзейнасці якіх будуць эфектыўна служыць прадукты працы Платформы (у тым ліку Экспертыза УВКПЧ, іншыя праваабарончыя механізмы і органы, а таксама органы крымінальнага правасуддзя).
- **Стратэгічная мэта 3:** Укараненне падыходу, арыентаванага на пацярпелых, што ўлічвае іх траўмы, ва ўсе аспекты працы Платформы.
- **Стратэгічная мэта 4:** Забеспячэнне стварэння пастаяннай інфраструктуры і ўстойлівасці дзейнасці Платформы.

D. Агляд асноўных дасягненняў на сённяшні дзень

- У сувязі з адсутнасцю мадэляў або статутных дакументаў для такога роду ініцыятыў Платформа была **створана з нуля** як унікальная структура грамадзянскай супольнасці, закліканая дакументаваць парушэнні міжнароднага права і садзейнічаць прыцягненню да адказнасці за міжнародныя злачынствы. Была створана і запраграмавана ізаляваная база дадзеных для інфармацыі, атрыманай у ходзе інтэрв'ю, а таксама бяспечная база дадзеных для файлаў з адкрытых крыніц, вызначаны інструменты для бяспечнай сувязі і шыфравання, распрацаваны розныя стандартныя працоўныя працэдуры, якія рэгулююць парадак атрымання інфармаванай згоды і захавання патрабаванняў GDPR, а таксама забеспячэння

бяспекі персанальных дадзеных і інфармацыі ў цэлым, распрацаваны інструкцыі па правядзенні інтэрв'ю і арганізацыі мерапрыемстваў па ўмацаванні патэнцыялу.

- Была арганізавана **ўсебаковая навучальная падрыхтоўка**, з тым каб усе партнёры маглі выконваць сваю ролю прафесійна, бяспечна і з улікам інтарэсаў пацярпелых. Беларускія партнёры прайшлі навучанне па агульных метадах правядзення расследаванняў і інтэрв'ю, а таксама па Стамбульскім пратаколе ў спалучэнні з падыходамі, якія арыентуюцца на пацярпелых і ўлічваюць іх траўму. Былі праведзены дадатковыя трэнінгі па элементах злачынстваў супраць чалавечнасці, у тым ліку па дэпартацыі і злачынствах на сэксуальнай і гендэрнай глебе, а таксама па доказах датычнасці для структурных расследаванняў.

- Партнёры Платформы карыстаюцца **даверам пацярпелых і сведак**, якія даюць паказанні ў мэтах прыцягнення вінаватых да адказнасці. На 24 сакавіка 2025 г. было **апытана** 2775 пацярпелых і сведак, падрыхтаваны і перакладзены стэнаграмы іх паказанняў, якія надзейна захоўваюцца, сістэматызуюцца і маркіруюцца па загадзя вызначаных крытэрах.

- Да 31 сакавіка 2025 г. Платформа сабрала больш за 30 019 **дакументаў/файлаў з закрытых крыніц**, у тым ліку медыцынскія дакументы, судовыя і іншыя афіцыйныя дакументы, а таксама фатаграфіі і відэазапісы, якія тычацца паказанняў сведак. Яны таксама былі прамаркіраваныя і сістэматызаваныя ў базе дадзеных разам са сведчаннямі.

- У мэтах далейшага пашырэння сваёй базы дадзеных, на 31 сакавіка 2025 г. Платформа сабрала больш за 1 540 550 матэрыялаў з 895 **адкрытых крыніц** і верыфікавала інфармацыю, правёўшы актыўныя даследаванні па актуальных пытаннях і забяспечыўшы атрыманне доказаў з афіцыйных беларускіх інтэрнэт-сайтаў, з мэтай прадухілення сітуацый, калі змест матэрыялаў можа быць пасля выдалены. У калекцыю ўваходзіць больш за 266 000 відэа, 752 000 малюнкаў і 521 000 тэкставых дакументаў. Відэазапісы з аўдыядарожкай былі апрацаваны з дапамогай праграм аўтаматычнага распазнавання маўлення, што дало магчымасць атрымаць 173 060 расшыфровак, якія цяпер дазваляюць ажыццяўляць комплексны тэкставы пошук. Інфармацыя і матэрыялы з адкрытых крыніц служаць асновай для аналітычнай працы Платформы, дазваляючы атрымаць каштоўную інфармацыю як аб асобных інцыдэнтах, так і аб больш шырокім кантэксце.

- Платформа **прадставіла доказы і аналітычныя дакументы** пракуратурам пяці дзяржаў, атрымаўшы ад іх пахвальныя водгукі. Гэтыя дадзеныя былі прадстаўлены ў адказ на дзевяць запытаў ад дзяржаў. Пры гэтым яшчэ пяць запытаў на інфармацыю паступілі ад механізмаў ААН (Экспертыза УВКПЧ ААН па сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі і Група незалежных экспертаў ААН па сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі), адзін запыт ад дакладчыка Маскоўскага механізму АБСЕ і некалькі запытаў ад арганізацый грамадзянскай супольнасці і адвакатаў, якія працуюць па Беларусі.

- У мэтах далейшага ўдасканалення сваёй дзейнасці па рэагаванні на запыты органаў судовага пераследу і іншых органаў Платформа падрыхтавала шэраг **аналітычных матэрыялаў** у падтрымку збору доказаў па справах, якія разглядаюцца ў адпаведнасці з Міжнародным крымінальным правам, надаючы асаблівую увагу злачынствам супраць чалавечнасці.

- Платформа працягвае прапаноўваць пацярпелым **навукова абгрунтаваную дапамогу ў галіне псіхічнага здароўя і псіхасацыяльнай падтрымкі (ПЗПСП),** арыентаваную на пацярпелых і з улікам іх траўмы. З моманту стварэння Платформы 652 пацярпелых атрымалі псіхасацыяльную і псіхалагічную дапамогу і падтрымку, у тым ліку накіраванні да спецыялістаў па аказанні такой дапамогі, а таксама паслугі ў рамках комплекснай сістэмы клінічнага маніторынгу і ацэнкі. З моманту свайго стварэння Платформа пашырыла сваю геаграфію і павялічыла колькасць спецыялістаў і медыцынскіх цэнтраў у розных краінах, каб палепшыць доступ да гэтых паслуг.

ПАДРАБЯЗНАЯ СПРАВАЗДАЧА АБ ХОДЗЕ РАБОТЫ

1. Сітуацыя ў Беларусі

Прэзідэнцкія выбары 26 студзеня 2025 года

Справаздачны перыяд быў адзначаны прэзідэнцкімі выбарамі, якія адбыліся 26 студзеня 2025 г.і прывялі да сёмага прэзідэнцкага тэрміну Аляксандра Лукашэнкі.[1] Як і ў 2020 годзе, беларускія і міжнародныя эксперты прыйшлі да высновы, што выбары не былі ні "сапраўды дэмакратычнымі", ні свабоднымі.[2] Да ўдзелу ў выбарах былі дапушчаныя толькі кандыдаты, ухваленыя дзейным рэжымам, у выніку чаго перадвыбарчая кампанія прайшла ва ўмовах, якія выключылі з поля зроку ўсіх кандыдатаў, акрамя Лукашэнкі, а выбаршчыкі былі вымушаныя ўдзельнічаць у датэрміновым галасаванні ў "атмасферы страху" ў прысутнасці на выбарчых участках супрацоўнікаў праваахоўных органаў.[3] Бюро АБСЕ па дэмакратычных інстытутах і правах чалавека (БДІПЧ АБСЕ) выказала шкадаванне ў сувязі з "пастановай беларускіх уладаў не запрашаць дзяржавы-ўдзельніцы АБСЕ для назірання за прэзідэнцкімі выбарамі ў краіне 26 студзеня", адзначыўшы, што "БДІПЧ не мела магчымасці назіраць за ключавымі этапамі гэтага працэсу".[4] 26 студзеня 2025 г.віцэ-прэзідэнт Еўрапейскай камісіі і Вярхоўны прадстаўнік Еўрапейскага Саюзу ў замежных справах і палітыцы бяспекі Кая Калас і камісар у пытаннях пашырэння ЕС Марта Кос адзначылі, што "бязлітаснае і беспрэцэдэнтнае падаўленне правоў чалавека, абмежаванне палітычнага ўдзелу і доступу да незалежных СМІ ў Беларусі пазбавілі выбарчы працэс будзь-якой легітымнасці".[5]

Каментуючы вынікі выбараў і новы тэрмін Лукашэнкі, Група незалежных экспертаў па Беларусі выказала "абгрунтаваныя перасцярогі, што рэпрэсіі і парушэнні правоў чалавека будуць працягвацца".[6]

---

[1] "Забываючы 2020-ы. Як у Беларусі зноў выбіралі Лукашэнку прэзідэнтам", *BBC*, 26 студзеня 2025 г.; "86,82 % выбаршчыкаў прагаласавалі за Лукашэнку на выбарах у Беларусі", *БелТА*, 27 студзеня 2025 г.

[2] "Выбары*2025. Папярэдняя аналітычная Справаздача па выніках назірання за выбарамі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь", *Праваабаронцы за свабодныя выбары*, 4 лютага 2025; КПЧ ААН, "Беларусь: на думку экспертаў, вынікі прэзідэнцкіх выбараў могуць прывесці да працягу парушэнняў правоў чалавека", 29 студзеня 2025 г.

[3] "Выбары 2025 г. Папярэдняя аналітычная Справаздача па выніках назірання за выбарамі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь», *Праваабаронцы за свабодныя выбары*, 04 Лютага 2025 г.

[4] "Місія па назіранні за выбарамі ў Беларусі не будзе накіраваная з-за адсутнасці запрашэння, што з'яўляецца парушэннем абавязацельстваў перад АБСЕ.", *БДІПЧ АБСЕ, Парламенцкая асамблея АБСЕ*, 09 студзеня 2025 г.

[5] "Заява Вярхоўнага прадстаўніка/віцэ-прэзідэнта Каі Каллас і камісара па пытаннях пашырэння Марты Кос аб сфальсіфікаваных прэзідэнцкіх выбарах у Беларусі.", *Еўрапейская камісія*, 26 студзеня 2025 г. *Глядзіце таксама* "Рэзалюцыя Еўрапейскага парламента ад 22 студзеня 2025 года аб неабходнасці прыняцця мераў у сувязі з працягам пераследу і фальсіфікацыямі на выбарах у Беларусі(2024/3014(RSP))", *Еўрапейскі парламент*, 22 студзеня 2025 г.; "Так званыя прэзідэнцкія выбары ў Беларусі «асуджаныя стаць фікцыяй», заявіла генеральная дакладчыца ПАСЕ.", *Парламенцкая асамблея Савета Еўропы*, 21 студзеня 2025 г.

[6] КПЧ ААН, "Беларусь: на думку экспертаў, вынікі прэзідэнцкіх выбараў могуць прывесці да працягу парушэнняў правоў чалавека", 29 студзеня 2025 г.

Сітуацыя з правамі чалавека

З кастрычніка 2024 г.па сакавік 2025 г. па-ранейшаму шырока ўжываліся адвольныя затрыманні,ператрусы, несправядлівыя судовыя працэсы і бесчалавечныя ўмовы ўтрымання пад вартай. Працягваўся сістэматычны пераслед грамадзян за рэальную або меркаваную нязгоду з рэжымам Лукашэнкі, прычым у перыяд з верасня па сярэдзіну лістапада 2024 г. значна ўзрасла колькасць выпадкаў прымянення адміністрацыйнага арышту.[7]

З кастрычніка 2024 г. па люты 2025 г. Праваабарончы цэнтр "Вясна" зафіксаваў 2958 выпадкаў палітычна матываваных рэпрэсій, уключаючы затрыманні,ператрусы, адміністрацыйныя суды[8] і затрыманні пры перасячэнні мяжы з Беларуссю. Гэтыя дзеянні, відаць, былі скіраваныя супраць асоб, якія: выказваліся пра міністра ўнутраных спраў Івана Кубракова;[9] былі падпісаныя на незалежныя СМІ; мелі ў сваіх тэлефонах фатаграфіі пратэстаў або сімвалы пратэсту; або мелі ў пашпартах штампы пра наведванне Украіны.[10] Сярод зафіксаваных інцыдэнтаў была хваля затрыманняў 31 кастрычніка 2024 г.па ўсёй Беларусі, некаторыя з іх суправаджаліся неапраўданым або несувымерным ужываннем сілы.[11]

Па інфармацыі сведак, у асноўным пераслед быў скіраваны супраць асобаў, што раней абвінавачваліся ў пратэснай дзейнасці, меркавана, з мэтай запалохвання перад прэзідэнцкімі выбарамі.[12] Па дадзеных "Вясны", толькі з верасня па сярэдзіну лістапада 2024 г. было ўзбуджана 1213 адміністрацыйных справы па артыкулах 19.11 (распаўсюджванне экстрэмісцкіх матэрыялаў) і 24.23 (парушэнне парадку арганізацыі або правядзення масавых мерапрыемстваў) КаАП РБ.[13] Акрамя таго, у перыяд з чэрвеня па жнівень 2024 г. было праведзена 975 адміністрацыйных судовых разглядаў.[14]

Акрамя таго, ёсць даставерныя паведамленні пра смерць двух чалавек падчас утрымання пад вартай. Паведамляецца, што палітычны зняволены Дзмітрый Шлетгаўэр памёр ад

---

[7] "Прынамсі 1213 чалавек асуджаныя па адміністрацыйных справах: у Беларусі напярэдадні прэзідэнцкіх выбараў узмацняюцца рэпрэсіі", *ПЦ "Вясна"*, 15 лістапада 2024 года.

[8] 656 выпадкаў рэпрэсій у лютым 2025 г., 506 выпадкаў – у студзені 2025 г., 759 выпадкаў – у снежні 2024 г., 671 выпадак – у лістападзе 2024 г., 366 выпадкаў – у кастрычніку 2024 г. *Гл.* "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Кастрычнік 2024", *"Вясна*, 11 лістапада 2024 г.; Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Лістапад 2024", *Вясна*, 9 снежня 2024 г.; Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Снежань 2024", *Вясна*, 9 студзеня 2024 г.; Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Студзень 2025", *Вясна*, 7 лютага 2024 г.; Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Люты 2025", *Вясна*, 5 сакавіка 2024 г.;

[9] "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Студзень 2025", *Вясна*, 7 лютага 2024 г.; Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Люты 2025", *Вясна*, 5 сакавіка 2024 г.; "Праваабаронцы: перад вяртаннем у Беларусь варта старанна ацаніць рызыкі затрымання", *Вясна*, 15 студзеня 2025 г.

[10] "Праваабаронцы: перад вяртаннем у Беларусь варта старанна ацаніць рызыкі затрымання», *Вясна*, 15 студзеня 2025 г.

[11] "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Кастрычнік 2024", *Вясна*, 11 лістапада 2024 г.; "Масавыя ператрусы і затрыманні па ўсёй Беларусі: хроніка пераследу з 31 кастрычніка па 1 лістапада", *Вясна*, 1 лістапада 2024 г.

[12] "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Кастрычнік 2024", *Вясна*, 11 лістапада 2024 г.; "Масавыя ператрусы і затрыманні па ўсёй Беларусі: хроніка пераследу з 31 кастрычніка па 1 лістапада", *Вясна*, 1 лістапада 2024 г.

[13] "Прынамсі 1213 чалавек асуджаныя па адміністрацыйных справах: у Беларусі напярэдадні прэзідэнцкіх выбараў узмацняюцца рэпрэсіі", *ПЦ "Вясна"*, 15 лістапада 2024 года.

[14] "Прынамсі 1213 чалавек асуджаныя па адміністрацыйных справах: у Беларусі напярэдадні прэзідэнцкіх выбараў узмацняюцца рэпрэсіі", *ПЦ "Вясна"*, 15 лістапада 2024 года. Вынікі судоў (на дадзены момант) недаступныя.

"механічнай асфіксіі " ў папраўчай установе № 15 у Магілёве ў кастрычніку 2024 г.;[15] яшчэ адзін неназваны дарослы мужчына памёр, таксама ў кастрычніку 2024 г., у выніку катаванняў і жорсткага абыходжання, якім ён меркавана падвяргаўся ў ізалятары часовага ўтрымання ў Віцебску ў сакавіку 2024 г.[16]

З кастрычніка 2024 г.да пачатку так званых прэзідэнцкіх выбараў Аляксандр Лукашэнка памілаваў 143 зняволеных, асуджаных за злачынствы, звязаныя з экстрэмізмам.[17] У той жа час у краіне працягваўся пераслед асоб, што выказвалі іншадумства. Яны падвяргаліся рызыцы судовага пераследу на падставе заканадаўства, накіраванага на барацьбу з экстрэмізмам і тэрарызмам. У перыяд з кастрычніка 2024 г. па люты 2025 г.[18] ў *"Пералік грамадзян Рэспублікі Беларусь, замежных грамадзян або асоб без грамадзянства, якія маюць дачыненне да экстрэмісцкай дзейнасці"* за ўдзел у вулічных пратэстах або іншых формах меркаванага іншадумства[19] было ўключана не менш за 511 чалавек, у тым ліку супрацоўнікі СМІ і праваабаронцы, а не менш за 19 арганізацый былі прызнаныя экстрэмісцкімі Камітэтам дзяржаўнай бяспекі і Міністэрствам унутраных спраў.[20] У снежні 2024 г. Андрэй Толчын, журналіст, памілаваны за некалькі месяцаў да гэтага, быў зноў асуджаны Савецкім раённым судом г. Гомеля за распаўсюд экстрэмісцкіх матэрыялаў.

Па стане на 20 сакавіка 2025 г. у месцах несвабоды[21] заставаліся прынамсі 1205 палітычных зняволеных, у тым ліку вядомыя беларускія праваабаронцы Алесь Бяляцкі, Валянцін Стэфановіч, Уладзімір Лабковіч, Марыя Рабкова,[22] Андрэй Чапюк і Наста Лойка,[23]

---

15 "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Кастрычнік 2024", *Вясна*, 11 лістапада 2024 г.; Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Лістапад 2024", "*Вясна*", 9 снежня 2024 г.

16 СПЧ ААН, Даклад Групы незалежных экспертаў аб сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі, A/HRC/58/68, 7 лютага 2025 г., пункт 51.

17 "Прэзідэнт Беларусі памілаваў 31 асуджанага за экстрэмісцкія злачынствы", *Белта*, 7 лістапада 2024 г.; "Прэзідэнтам памілаваныя яшчэ 32 асобы, асуджаных за здзяйсненне экстрэмісцкіх злачынстваў", *сайт Прэзідэнта Беларусі*, 20 лістапада 2024 г.; "Лукашэнка памілаваў яшчэ 29 палітвязняў", *DW*, 9 снежня 2024 г.; "Аляксандр Лукашэнка падпісаў Указ аб памілаванні 20 чалавек, якія ўчынілі злачынствы экстрэмісцкага характару", *сайт Прэзідэнта Беларусі*, 28 снежня 2024 г.; "Аляксандр Лукашэнка памілаваў 23 чалавекі, якія ўчынілі злачынствы экстрэмісцкай накіраванасці", *сайт Прэзідэнта Беларусі*, 18 студзеня 2025 г.; "Лукашэнка памілаваў 15 асуджаных", *Белта*, 24 студзеня 2025 г. (восем чалавек былі асуджаныя за злачынствы, звязаныя з экстрэмізмам, і сем чалавек - за злачынствы, звязаныя з наркотыкамі).

18 Па стане на 24 сакавіка 2025 г.у спіс уключаны 5073 чалавекі. *Гл.* "СК пагражае беларусам замежжа, МУС сцвярджае, што не збіваў стэндап-коміка: хроніка пераследу 21-24 сакавіка", "*Вясна*", 24 сакавіка 2025 г.

19 118 фізічных асоб былі ўнесены ў спіс у кастрычніку 2024 г., 120 – у лістападзе 2024 г., 93 – у снежні 2024 г., 90 – у студзені 2025 г., 90 – у лютым 2025 г. *Гл.* "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Кастрычнік 2024", *Вясна*, 11 лістапада 2024 г.; Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Лістапад 2024", *Вясна*, 9 снежня 2024 г.; Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Снежань 2024", *Вясна*, 9 студзеня 2024 г.; Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Студзень 2025", *Вясна*, 7 лютага 2024 г.; Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Люты 2024", *Вясна*, 5 сакавіка 2024; Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі.

20 Чатыры арганізацыі былі ўнесены ў спіс у кастрычніку 2024 г., чатыры - у лістападзе 2024 г., шэсць - у снежні 2024 г., тры - у студзені 2025 г., дзве - у лютым 2025 г. *Гл.* "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Кастрычнік 2024", *Вясна*, 11 лістапада 2024 г.; Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Лістапад 2024», *Вясна*, 9 снежня 2024 г.; Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Снежань 2024", *Вясна*, 9 студзеня 2024 г.; Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Студзень 2025", *Вясна*, 7 лютага 2024 г.; Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Люты 2024", *Вясна*, 5 сакавіка 2024; Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі.

21 "Палітвязні ў Беларусі", "*Вясна*", без даты.

22 У сакавіку 2025 г. Рабочая група ААН па адвольных затрыманнях прызнала пазбаўленне Марыі Рабковай свабоды адвольным і паказала, што належнымі сродкамі прававой абароны з'яўляюцца вызваленне і рэалізаванае права на кампенсацыю і іншыя віды пакрыцця шкоды. *Гл.* РГАЗ ААН, заключэнне № 54/2024 у дачыненні да Марыі Рабковай (Беларусь), A/HRC/WGAD/2024/54, 18 сакавіка 2025 г., пункты 103, 105.

23 "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Люты 2025", *Вясна*, 5 сакавіка 2024 г.;

а таксама 36 замежных грамадзян (па стане на 27 студзеня 2025 г.)[24] Пасля 600 дзён ўтрымання ва ўмовах *інкамунікада* Марыя Калеснікава[25] нарэшце змагла сустрэцца з бацькам у лістападзе 2024 г.[26] У студзені 2025 г. Віктару Бабарыка і Ігару Лосіку было дазволена звярнуцца да сваіх блізкіх з дапамогай відэазапісу.[27]

У справаздачны перыяд захоўвалася практыка ўтрымання палітычных зняволеных у штрафных ізалятарах без кантакту са знешнім светам, што часцяком суправаджалася прад'яўленнем дадатковых абвінавачванняў па артыкуле 411 *Крымінальнага кодэкса* за "злоснае непадпарадкаванне патрабаванням адміністрацыі папраўчай установы".[28]

Праваабарончы цэнтр "Вясна" вызначыў, што ў перыяд з 2020 па 2024 гг. палітычна матываванаму крымінальнаму пераследу падвергліся не менш за 1562 жанчыны. З іх па меншай меры 348 жанчын былі прысуджаныя да пазбаўлення волі ў папраўчых калоніях, а 73 -- да абмежавання волі з накіраваннем у папраўчую ўстанову адкрытага тыпу.[29] Жанчыны паведамлялі аб тым, што падвяргаліся здзеку, абразам, псіхалагічнаму гвалту ў форме пагроз (у тым ліку пагроз групавога згвалтавання), шматлікім адвольным і несуразмерным даглядам з распрананнем у прысутнасці супрацоўнікаў мужчынскага полу, а таксама іншым бесчалавечным умовам утрымання пад вартай.[30] Па наяўных дадзеных, палітычныя зняволеныя таксама пазбаўленыя магчымасці падтрымліваць рэгулярныя кантакты са сваімі дзецьмі.[31] Паведамляецца, што ў папраўчых калоніях палітычныя зняволеныя заносяцца ў рэестр асоб, "схільных да экстрэмізму і іншай дэструктыўнай дзейнасці".[32]

Па стане на люты 2025 г., у Беларусі, па наяўных дадзеных, у зняволенні знаходзяцца 41 прадстаўнік СМІ,[33] а з верасня 2024 г. па студзень 2025 г. Кваліфікацыйная камісія Міністэрства юстыцыі пазбавіла ліцэнзіі прынамсі пецярых адвакатаў.[34]

У справаздачны перыяд таксама працягваліся транснацыянальныя рэпрэсіі супраць беларусаў у выгнанні. З кастрычніка 2024 г.па 23 сакавіка 2025 г. па палітычна

---

24 “Рэпрэсіі, што не ведаюць межаў: сярод палітвязняў Беларусі -- 36 замежнікаў”, "*Вясна*", 27 студзеня 2025 г.

25 *Гл.* “Марыя Калеснікава”, "*Вясна*", без даты.

26 “Палітзняволеная Марыя Калеснікава сустрэлася з бацькам”, *DW*, 12 лістапада 2024 г.

27 “Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Студзень 2025”, "*Вясна*", 7 лютага 2025 г.; тэлеграм-канал @viasna96, апошняе рэдагаванне ў 22:18, 14 студзеня 2025 г., https://t.me/viasna96/29276 ; тэлеграм-канал @viasna96, апублікавана 11: 03, 8 студзеня 2025 г., https://t.me/viasna96/29276https://t.me/viasna96/29187https://t.me/viasna96/29187.

28 “Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Кастрычнік 2024", *Вясна*, 11 лістапада 2024 г.; Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Лістапад 2024», *Вясна*, 9 снежня 2024 г.; Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Снежань 2024”, “*Вясна*", 9 студзеня 2025 г.;"Нас вырашылі зусім зжыць са свету. Сведчанні жанчын аб гендэрнай дыскрымінацыі ў месцах несвабоды Беларусі”, "*Вясна*", без даты, стар 52.

29 "Нас вырашылі зусім зжыць са свету. Сведчанні жанчын пра гендарную дыскрымінацыю ў месцах несвабоды Беларусі”, "*Вясна*", без даты, стар 13.

30 "Нас вырашылі зусім зжыць са свету. Сведчанні жанчын пра гендарную дыскрымінацыю ў месцах несвабоды Беларусі”, "*Вясна*", без даты, стар. 19, 26, 28, 29, 37, 40, 64,

31 "Нас вырашылі зусім зжыць са свету. Сведчанні жанчын пра гендарную дыскрымінацыю ў месцах несвабоды Беларусі”, "*Вясна*", без даты, стар 68.

32 "Нас вырашылі зусім зжыць са свету. Сведчанні жанчын пра гендарную дыскрымінацыю ў месцах несвабоды Беларусі”, "*Вясна*", без даты, стар 50.

33 *Гл.* табліцу ў артыкуле “Рэпрэсіі супраць журналістаў у Беларусі ў 2025 г., спіс зняволеных”, *БАЖ*, 27 студзеня 2025 г.

34 “16 студзеня праведзена чарговае пасяджэнне Кваліфікацыйнай камісіі”, *Права на абарону*, 17 студзеня 2025 г.; "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Лістапад 2024”, "*Вясна*", 9 снежня 2024 г.

матываваных абвінавачаннях завочна было асуджана па меншай меры 24 чалавекі, у большасці выпадкаў з прызначэннем працяглых тэрмінаў пазбаўлення волі.[35] У лютым 2025 г. у Крымінальны кодэкс былі ўнесены папраўкі, якія пашыраюць кола злачынстваў, па якіх дапускаецца *завочнае* судовае разбіральніцтва.[36] Сюды ўваходзяць 16 артыкулаў, якія ў асноўным выкарыстоўваюцца для пераследу[37] па палітычных матывах. Гэта заахвоціла групу мандатарыяў спецыяльных працэдур ААН[38] выступіць з публічнай заявай, у якой яны выказалі "занепакоенасць ростам практыкі правядзення ў Беларусі завочных судовых працэсаў без захавання асноўных гарантый справядлівага судовага разбіральніцтва, што можа прывесці да доўгіх тэрмінаў пазбаўлення волі, пазбаўлення ўласнасці і жытла або нават да смяротнага пакарання".[39] Мандатарыі адзначылі, што асобы, якія пераследуюцца завочна, "не інфармуюцца аб ходзе судовага працэсу, не маюць права выбіраць адвакатаў для сваёй абароны або ўдзельнічаць у судовых пасяджэннях дыстанцыйна, а таксама не маюць права атрымліваць копіі матэрыялаў справы, адпаведных працэсуальных дакументаў або судовых рашэнняў", што "гэтыя матэрыялы прадстаўляюцца толькі прызначаным дзяржавай адвакатам, якія па законе не абавязаны падтрымліваць сувязь са сваімі кліентамі і звычайна адмаўляюцца гэта рабіць", што судовыя рашэнні не публікуюцца і што на ўрадавых вэб-сайтах публікуецца толькі няпоўная інфармацыя пра прысуд, што вядзе да далейшых парушэнняў правоў чалавека.[40]

Больш за тое, афіцыйныя заявы Следчага камітэта, апублікаваныя ў студзені і сакавіку 2025 г., сведчаць пра ўзмацненне сачэння і пагроз у дачыненні да беларусаў за мяжой, асабліва тых, хто ўдзельнічае ў акцыях пратэсту ці памятных мерапрыемствах, такіх як Дзень Волі 25 сакавіка.[41]

---

[35] "Спіс палітвязняў і асуджаных па крымінальных справах", Праваабарончы цэнтр *"Вясна"*, без даты.
[36] *Гл.* "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Люты 2024", *Вясна*, 5 сакавіка 2024; Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі.
[37] "Распальванне расавай, нацыянальнай, рэлігійнай альбо іншай сацыяльнай варожасці або варажнечы", "рэабілітацыя нацызму", "адмаўленне генацыду беларускага народа", "дыскрэдытацыя Рэспублікі Беларусь", "абраза службовай асобы", "абраза і паклёп на прэзідэнта", "зневажанне дзяржаўных сімвалаў", "акт тэрарызму", "прапаганда тэрарызму", "пагроза здзяйсненнем акта тэрарызму", "фінансаванне і садзейнічанне тэрарыстычнай дзейнасці", "праходжанне навучання ці іншай падрыхтоўкі для ўдзелу ў тэрарыстычнай дзейнасці", "стварэнне арганізацыі для ажыццяўлення тэрарыстычнай дзейнасці альбо ўдзел у ёй", "арганізацыя дзейнасці тэрарыстычнай арганізацыі і ўдзел у дзейнасці такой арганізацыі". *Гл.* "Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі. Люты 2024", *Вясна*, 5 сакавіка 2024; Сітуацыя з правамі чалавека ў Беларусі.
[38] Эксперты: Нільс Мужніекс, Спецыяльны дакладчык па правах чалавека ў Беларусі; Мэцью Гілет (старшыня), Прыя Гопалан (намеснік старшыні), Мірыям Эстрада Касцілья і Мумба Маліла, Рабочая група па адвольных затрыманнях; Ірэн Хан, Спецыяльны дакладчык па пытанні аб свабодзе меркаванняў і іх вольным выразе; Мэры Лоўлер, Спецыяльны дакладчык па праваабаронцах; Балакрышнан Раджагапал, Спецыяльны дакладчык па праве на дастатковае жытло; Маргарэт Сатэртвейт, Спецыяльны дакладчык па пытанні аб незалежнасці суддзяў і адвакатаў; Бэн Саўл, Спецыяльны дакладчык па пытанні аб заахвочванні і абароне правоў чалавека і асноўных свабод пры барацьбе з тэрарызмам; Морыс Тыдбол-Бінц, Спецыяльны дакладчык па пытанні аб пазасудовых пакараннях смерцю, пакараннях смерцю без належнага судовага разбору або адвольных пакараннях смерцю.
[39] УВКПЧ ААН, "Беларусь: эксперты ААН устрывожаныя шырокім распаўсюджваннем завочных судовых працэсаў", 22 студзеня 2025 г.
[40] УВКПЧ ААН, "Беларусь: эксперты ААН устрывожаныя шырокім распаўсюджваннем завочных судовых працэсаў", 22 студзеня 2025 г.
[41] У студзені 2025 г. Камітэт папярэдзіў, што "мы сочым за ўдзелам грамадзян у дзеяннях, якія адбываюцца за мяжой, і даем прававую ацэнку гэтым дзеянням", а ў сакавіку 2025 г.у сувязі з правядзеннем мерапрыемстваў, прысвечаных Дню Волі 25 сакавіка, ён папярэдзіў, што "любыя спробы арганізаваць несанкцыянаваныя масавыя мерапрыемствы будуць разглядацца як незаконныя". *Гл.* "Каментар Следчага камітэта з нагоды пратэстаў за мяжой", *Следчы камітэт Рэспублікі Беларусь*, 27 студзеня 2025 г.; "Каментар Следчага камітэта з нагоды Дня Волі", *Следчы камітэт Рэспублікі Беларусь*, 21 сакавіка 2025 г.

Міжнародныя арганізацыі і Беларусь

Папярэдняе вывучэнне, што вядзецца Канцылярыяй Пракурора Міжнароднага крымінальнага суда (МКС), працягвалася пасля таго, як 30 верасня 2024 года Літва накіравала сітуацыю, якая тычыцца Беларусі, на разгляд МКС.

Нароўні з паведамленнем Платформы аб магчымых злачынствах супраць чалавечнасці, у тым ліку праследах і дэпартацыі (гл. раздзел 3.1 ніжэй) ад 31 студзеня 2025 г., паведамленні ў у Канцылярыю Пракурора накіравалі яшчэ дзве няўрадавыя арганізацыі.

У студзені 2025 г. арганізацыя "Рэпарцёры без межаў" (RSF) прадставіла доказы і статыстычныя дадзеныя, якія сведчаць аб праследзе беларускіх журналістаў як злачынстве супраць чалавечнасці, дэманструючы сістэматычнасць і кіраванасць дзяржавай нападаў на іх.[42] Па дадзеных "Рэпарцёраў без межаў", са жніўня 2020 г.было дзейснена 589 адвольных затрыманняў, падчас якіх пацярпелі 397 супрацоўнікаў СМІ, а ад 500 да 600 беларускіх журналістаў былі вымушаныя пакінуць краіну ў выніку праследу з боку ўладаў.[43]

20 сакавіка 2025 г. шэсць праваабарончых арганізацый[44] прадставілі ў Канцылярыю Пракурора МКС доказы патэнцыйных злачынстваў супраць чалавечнасці ў выглядзе дэпартацыі і праследу, здзейсненых беларускімі ўладамі.[45] Згодна з Паведамленнем, беларускія ўлады стварылі атмасферу страху, тэрору і праследу, вымушаючы "нелаяльнае" насельніцтва Беларусі бегчы з краіны, і працягваюць праследваць беларусаў у выгнанні, у тым ліку з дапамогай завочных судовых працэсаў, запалохвання і пагроз, у тым ліку ў дачыненні да іх родных у Беларусі, а таксама канфіскацыі іх маёмасці.[46]

7 лютага 2025 г. Група незалежных экспертаў па Беларусі апублікавала сваю першую справаздачу за перыяд з 1 мая 2020 г. па 31 снежня 2024 г. У ёй была зроблена выснова аб наяўнасці дастатковых падстаў меркаваць, што некаторыя парушэнні правоў чалавека, здзейсненыя ўрадам Беларусі, уяўляюць сабой злачынствы супраць чалавечнасці, у прыватнасці, зняволенне і праслед.[47] Група прыйшла да высновы, што напады на беларусаў, якія лічацца крытычна настроенымі ў адносінах да беларускіх уладаў, носяць як масавы, мяркуючы па колькасці пацярпелых і характары парушэнняў правоў чалавека, так

[42] "Беларусь: напярэдадні фіктыўных выбараў Рэпарцёры без межаў падаюць скаргу ў Міжнародны крымінальны суд аб злачынствах Лукашэнкі супраць чалавечнасці, накіраваных супраць журналістаў", *Рэпарцёры без межаў*, 24 студзеня 2025 г.
[43] "Беларусь: напярэдадні фіктыўных выбараў Рэпарцёры без межаў падаюць скаргу ў Міжнародны крымінальны суд аб злачынствах Лукашэнкі супраць чалавечнасці, накіраваных супраць журналістаў", *Рэпарцёры без межаў*, 24 студзеня 2025 г.
[44] Паведамленне было прадстаўлена Цэнтрам глабальнага правасуддзя і правоў чалавека "М.А. Р. А.", Міжнароднай федэрацыяй правоў чалавека, Праваабарончым цэнтрам "Вясна", Міжнародным камітэтам па расследаванні катаванняў у Беларусі, Беларускім Хельсінкскім камітэтам і арганізацыяй "Human Constanta".
[45] "Беларусь: шэсць праваабарончых арганізацый прадставілі ў Міжнародны крымінальны суд доказы злачынстваў супраць чалавечнасці", *Міжнародная федэрацыя за правы чалавека*, 27 сакавіка 2025 г.
[46] "Беларусь: шэсць праваабарончых арганізацый прадставілі ў Міжнародны крымінальны суд доказы злачынстваў супраць чалавечнасці", *Міжнародная федэрацыя за правы чалавека*, 27 сакавіка 2025 г.
[47] СПЧ ААН, Даклад Групы незалежных экспертаў аб сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі, A/HRC/58/68, 7 лютага 2025 г., пункты 69-82.

і сістэматычны характар, мяркуючы па арганізаванасці злачынстваў.[48] Група прыйшла да высновы, што "злачынствы былі здзейсненыя ў рамках арганізаванай дзейнасці, па ўказанні, пры заахвочванні і падтрымцы высокапастаўленых службовых асоб і выкананыя асобнымі выканаўцамі."[49] і "ў іх удзельнічала шырокае кола інстытуцыйных суб'ектаў, якія дзейнічалі ў рамках узгодненага плана па падаўленні, стрымліванні і знішчэнні любой меркаванай або рэальнай апазіцыі ўраду прэзідэнта Лукашэнкі".[50]

27 лютага 2025 г.былі апублікаваныя Заключныя заўвагі па Беларусі Камітэта ААН па ліквідацыі ўсіх формаў дыскрымінацыі ў адносінах да жанчын (CEDAW) у сувязі з дзявятым перыядычным дакладам Беларусі. Камітэт зноў выказаў занепакоенасць з нагоды "звужэння грамадзянскай прасторы", выкліканага "незаконнымі і адвольнымі затрыманнямі, перасследам, цэнзурай, узмацненнем сачэння, вымушаным выгнаннем, гендэрна абумоўленым гвалтам і пагрозамі, такімі як пазбаўленне бацькоўскіх правоў, што можа складаць злачынства супраць чалавечнасці", і выказаў шкадаванне з нагоды адсутнасці прыцягнення да адказнасці за гэтыя дзеянні.[51]

На працягу справаздачнага перыяду КЛДЖ і мандатарыі спецыяльных працэдур ААН звярнулі ўвагу на нечалавечыя ўмовы ўтрымання жанчын у месцах пазбаўлення волі, у тым ліку цеснату, антысанітарыю, цяжкасці з атрыманнем медыцынскай дапамогі, адсутнасць чыстай і/або цёплай вопраткі, дагляды з распрананнем, якія праводзяцца як мужчынскім, так і жаночым турэмным персаналам, і адсутнасць прыватнасці пры наведванні туалета.[52] Іншыя прычыны для занепакоенасці звязаныя з паведамленнямі аб сэксуальным і гендарным гвалце, адсутнасці эфектыўнага механізму падачы скаргаў, адвольных пакараннях (напрыклад, адзіночнае зняволенне, пазбаўленне кантактаў з дзецьмі, прымусовае знаходжанне ў "клетцы ганьбы"[53] пад адкрытым небам у любое надвор'е), прымусовай працы ў якасці крымінальнага пакарання і працяглым утрыманні пад вартай жанчын, затрыманых за ажыццяўленне сваіх правоў на свабоду выказвання меркаванняў, асацыяцыі і сходаў.[54]

---

[48] СПЧ ААН, Даклад Групы незалежных экспертаў аб сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі, A/HRC/58/68, 7 лютага 2025 г., пункты 71, 74.
[49] СПЧ ААН, Даклад Групы незалежных экспертаў аб сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі, A/HRC/58/68, 7 лютага 2025 г., пункт 71.
[50] СПЧ ААН, Даклад Групы незалежных экспертаў аб сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі, A/HRC/58/68, 7 лютага 2025 г., пункт 72.
[51] КЛДЖ ААН, Заключныя заўвагі па дзявятым перыядычным дакладзе Беларусі, CEDAW/C/BLR/CO/9, 27 лютага 2025, пункты 25(a)-(b).
[52] КЛДЖ ААН, Заключныя заўвагі па дзявятым перыядычным дакладзе Беларусі, CEDAW/C/BLR/CO/9, 27 лютага 2025 г., пункт 53; УВКПЧ ААН, "Беларусь: эксперты шкадуюць аб абуральнай адсутнасці адказнасці за жорсткае абыходжанне з жанчынамі, якія ўтрымліваюцца пад вартай", 29 студзеня 2025 г.
[53] "Клетка ганьбы" уяўляе сабой прамавугольную канструкцыю з металічных пруткоў даўжынёй каля паўтара метра і шырынёй каля двух метраў. *Гл.* "Нас вырашылі зусім зжыць са свету. Сведчанні жанчын пра гендарную дыскрымінацыю ў месцах несвабоды Беларусі", *"Вясна"*, без даты, стар 50.
[54] КЛДЖ ААН, Заключныя заўвагі па дзявятым перыядычным дакладзе Беларусі, CEDAW/C/BLR/CO/9, 27 лютага 2025 г., пункт 53; УВКПЧ ААН, "Беларусь: эксперты шкадуюць аб абуральнай адсутнасці адказнасці за жорсткае абыходжанне з жанчынамі, якія ўтрымліваюцца пад вартай", 29 студзеня 2025 г.

2. Збор і аналіз доказаў

2.1. Інтэрв'ю з пацярпелымі/сведкамі

На працягу справаздачнага перыяду Платформа сабрала інфармацыю і сведчанні 76 пацярпелых/сведак (27 жанчын і 49 мужчын) аб меркаваных злачынствах, што пераследуюцца па міжнародным праве, у выніку чаго агульная колькасць апытаных асоб дасягнула 2775, а колькасць дакументаў, атрыманых Платформай з закрытых крыніц, павялічылася да 30 019. У гэтых інтэрв'ю ўтрымліваецца інфармацыя пра затрыманні, жорсткае абыходжанне з затрыманымі, асабліва пра скрайне цяжкія ўмовы ўтрымальня пад вартай і розныя формы фізічнага і псіхалагічнага гвалту, а таксама пра перасьлед з боку дзяржаўных органаў, у тым ліку ў дачыненні да беларусаў, што былі вымушаныя бегчы за мяжу.

Інфармацыя, атрыманая ў ходзе інтэрв'ю, дапаўняецца матэрыяламі, прадстаўленымі некаторымі з апытаных у рамках інтэрв'ю. Яны ўключаюць аўдыё-і відэаматэрыялы, адпаведныя дакументы, такія як медыцынскія і судовыя запісы, фатаграфіі пашкоджанняў і іншыя матэрыялы. Гэтыя дакументы па-ранейшаму перакладаюцца на ангельскую мову з дапамогай аўтаматызаванага праграмнага забеспячэння і каталагізуюцца для захавання і аналізу ў закрытай базе дадзеных Платформы. Акрамя таго, матэрыялы кадзіруюцца згодна з падрабязнай методыкай, што палягчае пошук доказаў у базе дадзеных. Гэта дазваляе ажыццяўляць пошук па такіх крытэрах, як час і месца інцыдэнту або адвольнага затрымання, месца ўтрымання пад вартай, службовыя асобы, згаданыя ў інтэрв'ю або дакументальных доказах, канкрэтныя акты жорсткага абыходжання і іншыя адпаведныя катэгорыі. Кадзіраванне спрыяе больш глыбокаму аналізу матэрыялаў і палягчае падрыхтоўку аналітычных дакладаў, што садзейнічае правядзенню крымінальных расследаванняў і функцыянаванню іншых механізмаў прыцягнення да адказнасці як на нацыянальным, так і на міжнародным узроўнях.

Агульная колькасць інтэрв’ю і сведчанняў пацярпелых і сведкаў, сабраных на дадзены момант. Пры гэтым не ўсе ўдзельнікі далі інфармаваную згоду на перадачу расшыфровак інтэрв’ю механізмам прыцягнення да адказнасці.

Платформа працягвае шукаць магчымасці для атрымання новай інфармаванай згоды ад пацярпелых і іншых сведак, з тым каб забяспечыць актуальнасць інфармацыі для яе перадачы трэцім бакам. На 31 сакавіка 2025 г. больш за 800 сведак падпісалі такую згоду. Мы абнавілі формы згоды, каб забяспечыць іх адпаведнасць міжнародным стандартам і патрабаванням GDPR, а таксама ўключылі ў іх згоду на перадачу інфармацыі ўсім трэцім асобам, якім можа спатрэбіцца доступ да матэрыялаў цяпер і ў будучыні. Акрамя таго, гэта дазваляе сведкам пераглядзець і пацвердзіць сваю згоду, паколькі іх асабістыя абставіны з цягам часу могуць змяніцца.

Адным з ключавых кірункаў працы Платформы з'яўляецца падрыхтоўка "рэзюмэ паказанняў сведак", у якіх абагульняюцца стэнаграмы інтэрв'ю і адпаведныя матэрыялы па тых сведках, якія далі згоду на перадачу сваіх паказанняў механізмам прыцягнення да адказнасці. Рэзюмэ паказанняў сведак з'яўляюцца распаўсюджаным інструментам у міжнародным крымінальным праве, дазваляюць больш выразна пазначыць наяўную на дадзены момант доказную базу і з'яўляюцца пажаданым фарматам для нацыянальных і міжнародных органаў у складзе іншых аналітычных матэрыялаў або ў якасці самастойнага прадукту. У пачатку 2025 г. Платформа перагледзела і абнавіла існыя ўнутраныя кіруючыя прынцыпы падрыхтоўкі рэзюмэ паказанняў сведак з улікам назапашанага досведу. Для забеспячэння якасці, аднастайнасці і палягчэння кантролю якасці на ўсіх этапах працэсу быў распрацаваны новы шаблон і алгарытм працы з рэзюмэ сведак. Гэтая праца будзе спрыяць будучым дакладам Платформы ў следчыя і судовыя органы.

2.2. Інфармацыя з адкрытых крыніц

Паралельна з паказаннямі апытаных Платформа працягвае збіраць інфармацыю з адкрытых крыніц, а менавіта адкрытую і даступную на законных падставах інфармацыю, у тым ліку паведамленні ў сацыяльных сетках і аўдыё - і відэаматэрыялы, навінавыя артыкулы і рэпартажы, публікацыі дзяржаўных і прыватных арганізацый, спадарожнікавыя здымкі, матэрыялы судовых спраў і архіваў, а таксама іншую інфармацыю з блогаў, форумаў і вэб-сайтаў.

Інфармацыя з адкрытых крыніц дапаўняе паказанні пацярпелых і сведак. Гэта з'яўляецца залогам таго, што аналітычная прадукцыя Платформы абапіраецца на трывалую фактычную і доказную базу і што нацыянальныя і міжнародныя судовыя органы і органы прыцягнення да адказнасці, якія атрымліваюць такую інфармацыю ад Платформы, могуць праводзіць адпаведныя эфектыўныя расследаванні і пераслед.

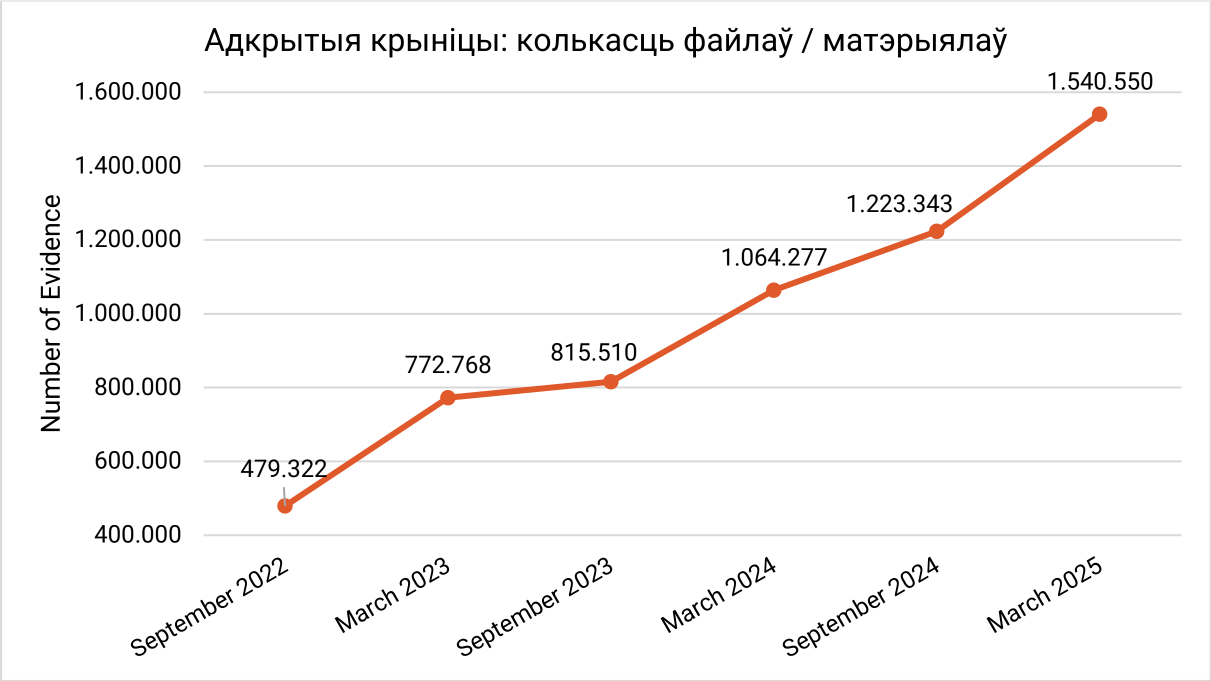

На сённяшні дзень Платформа сабрала больш за 1 540 550 матэрыялаў з 895 адкрытых крыніц, верыфікавала гэтую інфармацыю, актыўна даследавала актуальныя пытанні і захавала доказы з афіцыйных беларускіх вэб-сайтаў, каб прадухіліць іх страту ў выніку магчымага выдалення кантэнту. У калекцыю ўваходзіць больш за 266 000 відэа, 752 000 малюнкаў і 521 000 тэкставых дакументаў. Відэазапісы з аўдыядарожкай былі апрацаваны з дапамогай праграм аўтаматычнага распазнавання маўлення, што дало магчымасць атрымаць 173 060 расшыфровак, якія цяпер дазваляюць ажыццяўляць комплексны тэкставы пошук. Інфармацыя і матэрыялы з адкрытых крыніц служаць асновай для аналітычнай працы Платформы, дазваляючы атрымаць каштоўную інфармацыю як аб асобных інцыдэнтах, так і аб больш шырокім кантэксце.

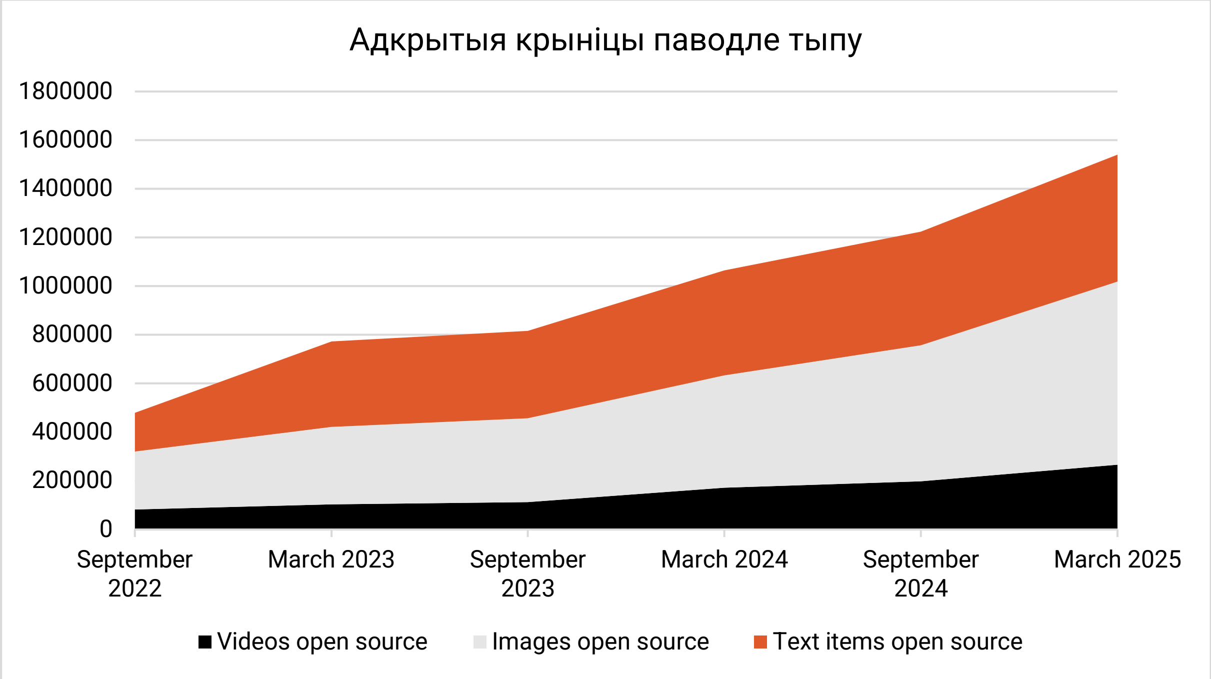

2.3. Аналіз фактычных доказаў датычнасці

На цяперашнім этапе дзейнасці Платформа праводзіць аналіз дадзеных аб датычнасці ў рамках пабудовы крымінальных спраў. Доказы датычнасці – гэта доказы і інфармацыя, якія звязваюць злачынцаў больш высокага ўзроўню са злачынствамі, здзейсненымі на месцах, напрыклад у месцах несвабоды, аддзяленнях міліцыі, прыватным жытле або падчас дэманстрацый, дзе высокапастаўленыя ваенныя або грамадзянскія службовыя асобы часта адсутнічаюць у момант і ў месцы здзяйснення злачынства.

Аналіз доказаў датычнасці карысны для ўстанаўлення ланцужкоў камандавання ад непасрэдных выканаўцаў (асоб, якія фізічна дзейснілі злачынства) да асоб, якія займаюць кіруючыя і ўладныя пасады, з мэтай даказаць, што апошнія планавалі, загадвалі, падбухторвалі, садзейнічалі і/або ведалі пра злачынствы, здзейсненыя іх падначаленымі або асобамі, якія знаходзяцца пад іх кіраваннем, і/або што яны не прадухілілі, не спынілі ці не пакаралі асоб, адказных за такія злачынствы. Гэты тып доказаў і іх аналіз дадаткова дапамагаюць усталяваць сувязі паміж рознымі дзяржаўнымі структурамі, ведамствамі і праваахоўнымі органамі, якія, магчыма, былі датычныя да здзяйснення міжнародных злачынстваў падчас прэзідэнцкіх выбараў 2020 года і пасля.

2.4. Тыпы парушэнняў, задакументаваных Платформай:

- Фізічны гвалт падчас пратэстаў, затрыманняў, арыштаў іператрусаў (напрыклад, удары кулакамі, нагамі, дубінкамі), у тым ліку празмернае і невыбарчае прымяненне сілы і менш смяротнай зброі (напрыклад, неапраўданае і/або несуразмернае прымяненне электрашокавых прылад, светлашумавых гранат, гумовых куль і слёзацечнага газу, прымяненне электрашокавых прылад супраць адчувальных частак цела)
- Псіхалагічны гвалт, у тым ліку пагрозы ў адрас чалавека (напрыклад, пагрозы расстрэлу, спалення, збіцця або згвалтавання), пагрозы ў адрас членаў сям'і (напрыклад, пагрозы згвалціць жонку, забраць дзяцей у прытулак, пагрозы "наведаць" членаў сям'і), прымусовыя прызнанні, запісаныя на відэа, вусныя абразы.
- Сэксуальны і гендэрны гвалт (напрыклад, згвалтаванне, пагроза згвалтавання, выкарыстанне прыніжальных/дыскрымінацыйных выразаў)
- Патэнцыйна незаконныя забойствы падчас пратэстаў і ў кантэксце выпадкаў смерці ў месцах зняволення.
- Бесчалавечныя ўмовы ўтрымання пад вартай (моцная цесната, недахоп ежы і вады, экстрэмальныя тэмпературы, цяжкая праца і т.д.), з больш суворымі ўмовамі для асоб, затрыманых за выказванне палітычных перакананняў (напрыклад, утрыманне ў перапоўненых камерах, карцэрах без матрацаў і пасцельных рэчаў, начныя ўздымы, частыя дагляды з ужываннем фізічнага гвалту і прымусовым распрананнем).
- Парушэнні правоў на належнае судовае разбіральніцтва (напрыклад, адсутнасць інфармацыі аб прад'яўленых абвінавачаннях, закрытыя судовыя працэсы без удзелу адваката, што часта доўжацца ўсяго некалькі хвілін, з выкарыстаннем падстаўных сведак і/або прымусовых прызнанняў).

- Парушэнні іншых асноўных правоў (абмежаванні свабоды перамяшчэння, права на свабоду мірных сходаў, свабоды выказвання меркавання, прыватнага і сямейнага жыцця), у тым ліку пазбаўленне бацькоўскіх правоў)

3. Дапамога механізмам па прыцягненню да адказнасці

3.1. Міжнародны крымінальны суд

На працягу справаздачнага перыяду Платформа прадставіла ў Канцылярыю Пракурора МКС Паведамленне ў падтрымку звароту Літвы ад 30 верасня 2024 г.аб сітуацыі ў Беларусі. У Паведамленні прадстаўленыя паказанні сведак і іншыя доказы, а таксама прававы аналіз для выкарыстання ў рамках папярэдняга расследавання меркаваных злачынстваў супраць чалавечнасці, у тым ліку дэпартацыі, пераследу і іншых бесчалавечных актаў, меркавана здзейсненых высокапастаўленымі беларускімі службовымі асобамі з 1 мая 2020 года.

Паведамленне Платформы, заснаванае на артыкуле 15 (2) Рымскага статута, змяшчае фактычныя заключэнні, у тым ліку ў дачыненні да пратэстаў грамадзянскага насельніцтва і наступнай рэакцыі дзяржавы, жорсткага абыходжання падчас пратэстаў, затрыманняў, ператрусаў і абыходжання падчас утрымання пад вартай, іншых парушэнняў асноўных правоў, прымусовага выезду грамадзянскага насельніцтва з Беларусі і парушэнняў правоў чалавека беларусаў пасля іх ад'езду з краіны. Акрамя таго, быў прадстаўлены юрыдычны аналіз пытанняў юрысдыкцыі, асноватворных актаў меркаваных злачынстваў супраць чалавечнасці і прымальнасці справы, а таксама адпаведныя дадаткі аб месцах утрымання пад вартай і дзяржаўных структурах у Беларусі. У Паведамленні, у прыватнасці, апісваюцца розныя акты жорсткага абыходжання і пераследу, якія прывялі да вымушанага выезду з краіны многіх апытаных:

> *"Апытаныя, прадстаўленыя ў гэтым Паведамленні, беглі з-за страху стаць аб'ектам далейшага пераследу у выглядзе крымінальных справаў і пазбаўлення волі пасля таго, як яны пацярпелі ад адвольнага затрымання і ўтрымання пад вартай, ператрусаў, фізічнага і псіхалагічнага жорсткага абыходжання ў месцах зняволення, адлічэння з вну, страты працы і пагроз перадачы іх дзяцей пад апеку дзяржавы. Уцекачы апісвалі, што адчувалі сябе аб'ектам пераследу і ў небяспецы, некаторыя з'ехалі, не маючы плана, пакінуўшы свае сем'і і маёмасць".*

У Паведамленні гаварылася аб далейшых дзеяннях беларускіх уладаў у дачыненні да тых, хто уцёк з краіны:

> *"Многія апытаныя распавялі, як пасля іх ад'езду дзяржаўныя органы працягвалі спрабаваць іх знайсці і звязацца з імі. У некаторых выпадках гэтыя дзеянні выяўляліся ў пагрозлівых паведамленнях з боку дзяржаўных чыноўнікаў, у іншых — у допытах і дазнаннях у дачыненні да сяброў, членаў сям'і і суседзяў у Беларусі, а ў некаторых выпадках — у пагрозах у іх адрас. Улады працягвалі ўзбуджаць новыя крымінальныя справы ў дачыненні да асоб, што уцяклі з Беларусі, судзіць іх завочна, праводзіць ператрусы і канфіскоўваць іх маёмасць".*

Нарэшце, у Паведамленні Платформа прапануе далейшыя крокі і сцвярджае сваю гатоўнасць і надалей аказваць падтрымку МКС:

> *"У святле захавання беспакаранасці за гэтыя злачынствы і адсутнасці іншых эфектыўных механізмаў прыцягнення да адказнасці, Платформа просіць Пракурора звярнуцца да Палаты папярэдняй вытворчасці з просьбай даць дазвол на правядзенне расследавання ў адпаведнасці з артыкулам 15(3) Рымскага статута, каб распачаць паўнавартаснае расследаванне з выкарыстаннем усіх паўнамоцтваў, прадугледжаных артыкулам 54 Рымскага статута." Платформа лічыць, што патрабаванні для пачатку такога расследавання выкананыя ў поўным аб'ёме".*

3.2. Падтрымка нацыянальных органаў пракуратуры

На працягу справаздачнага перыяду Платформа адказала на два запыты аб аказанні дапамогі, атрыманых ад органаў пракуратуры дзвюх розных дзяржаў. Платформа прадставіла свае доказы і фактычны аналіз у форме дакладаў, якія змяшчаюць інфармацыю аб канкрэтных інцыдэнтах, у мэтах садзейнічання расследаванням у гэтых дзяржавах актаў жорсткага абыходжання, здзейсненых беларускімі ўладамі.

Цяпер Платформа знаходзіцца ў працэсе падрыхтоўкі адказаў на нядаўна атрыманыя запыты з просьбай прадаставіць кантактныя дадзеныя адпаведных сведак, дадатковую кантэкстуальную інфармацыю і доказы, што тычацца канкрэтных інцыдэнтаў і падзей.

3.3. Група незалежных экспертаў ААН па сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі (GIEB)

На працягу справаздачнага перыяду Платформа працягвала супрацоўніцтва з механізмамі расследаванняў Арганізацыі Аб'яднаных Нацый, у прыватнасці з Групай незалежных экспертаў па Беларусі, заснаванай рэзалюцыяй A/HRC/RES/55/27 ад 4 красавіка 2024 г.

У сувязі са стварэннем Групы ў якасці новай незалежнай структуры, у снежні 2024 г. паміж Платформай і Групай быў заключаны Мемарандум аб узаемаразуменні шляхам абмену лістамі, у якім змяшчаюцца палажэнні аб доступе да закрытых крыніц, звядзенні да мінімуму рэтраўматызацыі сведак, аб прыватнасці і бяспецы, а таксама аб пераходных мерах для забеспячэння захавання тых жа прынцыпаў Упраўленнем Вярхоўнага Камісара па правах чалавека (УВКПЧ) у выпадку спынення мандата Групы.

У адказ на запыт Групы да Платформы і ў адпаведнасці з вышэй згаданым Мемарандумам аб узаемаразуменні, Платформа прадставіла інфармацыю і доказы, якія тычацца да перыяду 2022-2024 гг., у тым ліку расшыфроўкі інтэрв'ю і суправаджальныя матэрыялы, якія складаюць у агульнай складанасці 1 502 файла. Матэрыялы, прадстаўленыя Платформай, былі выкарыстаны пры падрыхтоўцы дакладу Групы ў Савеце па правах чалавека (A/HRC/58 / 68), апублікаванага 14 лютага 2025 г., што адлюстравана ў раздзеле адпаведнага дакладу, прысвечаным метадалогіі.

3.4. Супрацоўніцтва з адвакатамі

На працягу справаздачнага перыяду Платформа аказала падтрымку незалежным

адвакатам у дзвюх розных дзяржавах, якія звярнуліся па дапамогу ў кантэксце нацыянальных судовых разглядаў у сувязі з парушэннямі правоў чалавека і злачынствамі, здзейсненымі ў Беларусі з мая 2020 года. Адвакаты зрабілі запыт на дадзеныя, доказы, інфармацыю і аналітычныя матэрыялы, якія могуць мець дачыненне да іх справы, у прыватнасці, інфармацыю і доказы, што тычацца канкрэтных месцаў, дзяржаўных службовых асобаў і меркаваных злачынстваў.

Платформа мае строгую палітыку ў дачыненні да прадстаўлення доказаў і інфармацыі, што тычацца асоб, апытаных ёю, у прыватнасці, з атрыманнем ад апытаных інфармаванай згоды ў адпаведнасці з GDPR, і таму не можа перадаваць незалежным адвакатам паказанні пацярпелых або іншыя дакументальныя доказы, калі толькі адпаведныя пацярпелыя/сведкі не даюць згоды на такое выкарыстанне. Аднак Платформа можа даць ім іншую адпаведную інфармацыю, для чаго быў падрыхтаваны агляд патэнцыйна значных дадзеных і аналітычных матэрыялаў, якія яна магла б перадаць непасрэдна нацыянальным уладам па іх запыце.

Платформа заклікае органы крымінальнага правасуддзя і незалежных адвакатаў, якія прадстаўляюць інтарэсы пацярпелых, звяртацца непасрэдна ў Платформу з просьбай прадаставіць доступ да інфармацыі, якая тычыцца апытаных.

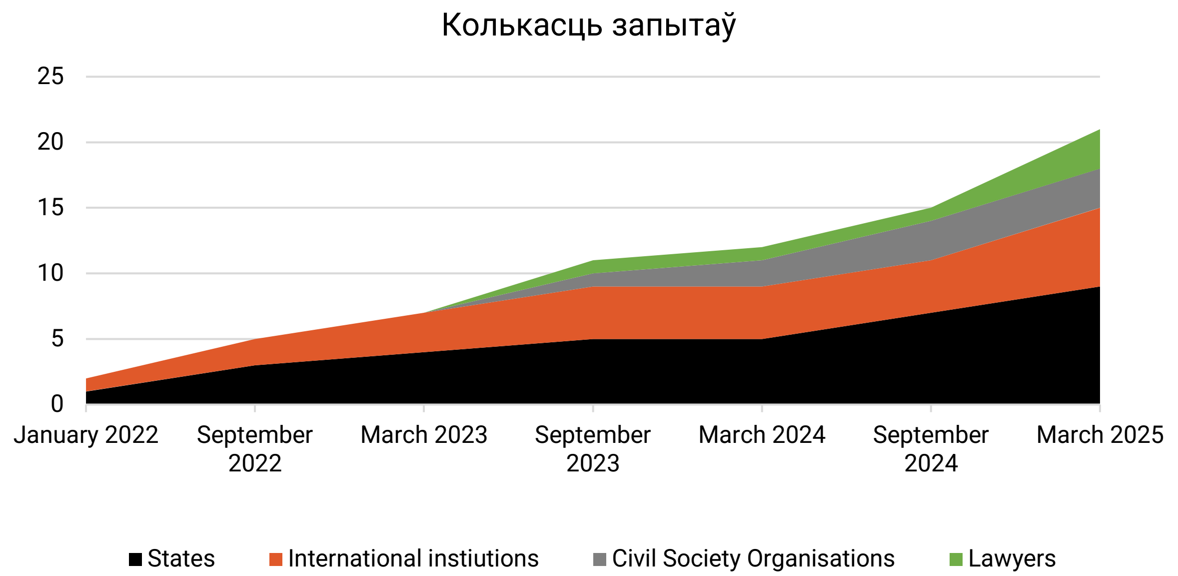

З улікам пяці новых запытаў ад дзяржаўных органаў, міжнародных інстытутаў і адвакатаў, на сакавік 2025 года Платформа атрымала 21 запыт з моманту свайго заснавання.

E. Падыход, арыентаваны на пацярпелых

Платформа працягвае прапаноўваць пацярпелым навукова абгрунтаваную дапамогу ў галіне псіхічнага здароўя і псіхасацыяльнай падтрымкі (ПЗПСП), якая арыентавана на пацярпелых і ўлічвае іх траўмы. З 1 кастрычніка 2024 г.88 пацярпелых (54 жанчыны і 34 мужчыны) атрымалі псіхасацыяльную і псіхалагічную падтрымку ў рамках Платформы, у выніку чаго агульная колькасць атрымальнікаў такой падтрымкі з моманту стварэння Платформы дасягнула 652. Платформа працягвала ўдасканальваць механізмы

перанакіравання на атрыманне ПЗПСП і комплексную сістэму клінічнага маніторынгу і ацэнкі, якая ўключае маніторынг стрэсу, дэпрэсіі, сну і агульнага самаадчування. Надзейныя механізмы накіравання да спецыялістаў лепш забяспечваюць доступ да сістэм прафесійнай падтрымкі. Эфектыўныя сістэмы перанакіравання таксама пашыраюць магчымасці арганізацый па ўзаемадзеянні з больш шырокімі супольнасцямі пацярпелых, якія ўжо могуць быць у кантакце з канкрэтнымі спецыялістамі ў гэтай галіне. Накіраванне пацярпелых у службы, якія прадстаўляюць медыцынскую, сацыяльную, псіхасацыяльную і юрыдычную падтрымку, а таксама прытулак, з'яўляецца неад'емнай часткай падыходу, арыентаванага на пацярпелых, які ўжываецца Платформай.

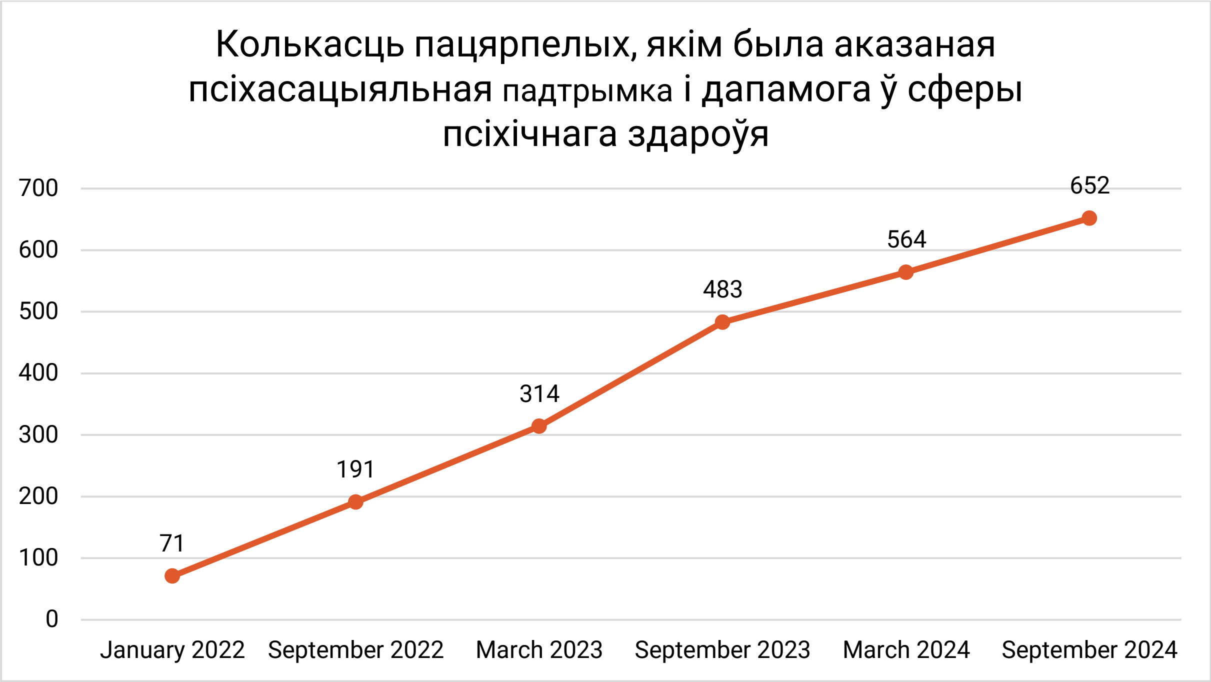

Каб падзяліцца досведам Платформы з іншымі арганізацыямі, арганізацыя-сузаснавальнік Платформы, REDRESS, рыхтуе абноўленую версію раней распрацаванага ўнутранага кіраўніцтва па падыходзе да дакументавання, арыентаваным на пацярпелых. Дакумент "Падыход да дакументавання ў інтарэсах крымінальнага пераследу, арыентаваны пацярпелых " будзе прысвечаны ключавым прынцыпам прымянення гэтага падыходу пры дакументаванні фактаў катаванняў і іншых сур'ёзных міжнародных злачынстваў. У ім паказана, як гэтыя прынцыпы могуць быць рэалізаваныя на розных этапах працэсу дакументавання ў мэтах забеспячэння крымінальнай адказнасці.

Нарэшце, у дакуменце прадстаўлены як вынесеныя ўрокі, так і найлепшыя практыкі, у тым ліку ў дачыненні да падыходу, арыентаванага на пацярпелых, да дакументавання катаванняў і іншых сур'ёзных парушэнняў правоў чалавека, заснаванага на працы Платформы і іншых органаў, якія займаюцца дакументаваннем.

Платформа таксама надае ўвагу пытанням самаклопату і дабрабыту супрацоўнікаў і партнёрскіх арганізацый. Для павышэння дабрабыту і ўстойлівасці членаў каманды рэгулярна праводзяцца такія мерапрыемствы, як выязныя семінары і заняткі па самадапамозе. Гэтыя мерапрыемствы накіраваны на падтрыманне псіхічнага і эмацыйнага здароўя ўсіх удзельнікаў гэтай складанай і важнай працы.

F. Нетворкінг і адвакацыя

Платформа правяла шэраг мерапрыемстваў па інфармаванні і наладжванні кантактаў, накіраваных на павышэнне пазнавальнасці яе працы і даступнасці для дзяржаў і арганізацый грамадзянскай супольнасці, якія падтрымліваюць яе дзейнасць і маюць падобныя мэты, а таксама на абмен назапашаным досведам.

Імкнучыся заручыцца падтрымкай звароту Літвы ў МКС, Платформа ўстанавіла кантакты з арганізацыямі-аднадумцамі, у выніку чаго **13 вядучых праваабарончых арганізацый накіравалі адкрыты ліст** з заклікам да дзяржаў-удзельніц Міжнароднага крымінальнага суда падтрымаць Зварот Літвы у МКС пра расследаванне меркаваных злачынстваў супраць чалавечнасці ў Беларусі і далучыцца да яго. [1] Платформа працягнула працу на двухбаковым узроўні з 13 дзяржавамі шляхам перапіскі.

4 November 2024

OPEN LETTER

Calling on ICC State Parties to join Lithuania's referral to the ICC requesting an investigation into alleged crimes against humanity committed by Belarusian authorities

The undersigned civil society organisations call on State Parties of the International Criminal Court (ICC) to support and join Lithuania's referral, on 30 September 2024, to the Prosecutor of the ICC to investigate alleged crimes against humanity in Belarus.[1]

The undersigned organisations, as applicable within their respective mandates, in particular the International Accountability Platform for Belarus (IAPB),[2] will make available relevant evidence and information collected in support of preliminary examinations to the Office of the Prosecutor of the ICC, and to States willing to pursue a referral.

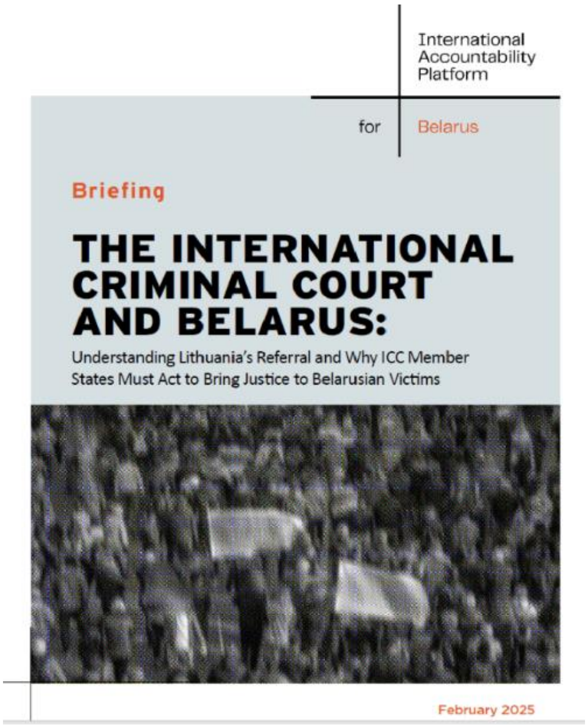

У якасці інфармацыйнага матэрыялу для дзяржаў па пытанні аб перадачы справы ў МКС сузаснавальнік Платформы REDRESS падрыхтавала дакумент "Міжнародны крымінальны суд і Беларусь: разбіраемся ў звароце Літвы і чаму дзяржавы-члены МКС павінны прыняць меры па забеспячэнні правасуддзя для беларускіх пацярпелых", апублікаваны ў лютым 2025 г.

6 лістапада 2024 г. кіраўнік Платформы, яе вядучы аналітык і прадстаўнік Міжнароднага камітэта па расследаванні катаванняў у Беларусі правялі брыфінг на паседжанні **"Групы сяброў Беларусі" сярод дэлегацый пры АБСЕ ў Вене** па запрашэнні пастаяннай дэлегацыі Швецыі пры АБСЕ. Дэлегатам былі прадстаўлены агляд парушэнняў правоў чалавека,

здзейсненых у Беларусі, і апошняя інфармацыя аб працы Платформы, пасля чаго быў зроблены агляд механізмаў прыцягнення да адказнасці, даступных у кантэксце Беларусі. У справаздачны перыяд кіраўнік Платформы таксама правяла шэраг двухбаковых сустрэч з прадстаўнікамі пастаянных прадстаўніцтваў пры АБСЕ ў Вене.

2 снежня 2024 г. кіраўнік Платформы прыняла ўдзел у **паралельным мерапрыемстве ў рамках 23-й сесіі Асамблеі дзяржаў-удзельніц МКС**, якое было прысвечана тэме *"Сітуацыя ў Беларусі ў кантэксце МКС: юрысдыкцыя МКС і неабходнасць падтрымкі дзяржаў-удзельніц"*, арганізаваным REDRESS і Цэнтрам глабальнага правасуддзя і правоў чалавека M. A. R. A. Пры падтрымцы Літоўскай Рэспублікі, што дало магчымасць павысіць веды аб Платформе. У рамках гэтага мерапрыемства былі арганізаваны і двухбаковыя сустрэчы.

Акрамя таго, кіраўнік Платформы прыняла ўдзел у запуску **праекта Еўраюста** "Нацыянальныя органы супраць беспакаранасці" ў рамках якога прайшла анлайн-сустрэча на тэму *"Пераадоленне разрыву паміж арганізацыямі грамадзянскай супольнасці і судовымі органамі ў барацьбе з беспакаранасцю за асноўныя міжнародныя злачынствы"*, а таксама сустрэлася з камандай праекта Еўраюста, каб распавесці аб працэсе збору і аналізу доказаў, якія прадстаўляюцца Нацыянальным пракурорам і МКС. Дзякуючы ўсталяваным кантактам Платформа зможа ў будучыні наўпрост мець зносіны з супрацоўнікамі праекта і, магчыма, наладзіць больш прамыя каналы сувязі з сеткай ЕС супраць генацыду (у дадатак да ўдзелу REDRESS у яе пасяджэннях). REDRESS мела магчымасць сустрэцца з камандай праекта ў снежні 2024 г.і абмеркаваць рэгіянальныя і краінавыя прыярытэты дзейнасці, у тым ліку патэнцыйныя мерапрыемствы, прысвечаныя Беларусі.

12 лютага 2025 г. Сакратарыят Платформы (вочна) і REDRESS (аддалена) прынялі ўдзел у **каардынацыйнай сустрэчы Беларускага дома правоў чалавека імя Барыса Звозскага**, на якой беларускія праваабаронцы і арганізацыі грамадзянскай супольнасці абмеркавалі планы і прыярытэты, агульныя мэты і стратэгіі. На сустрэчы таксама былі закранутыя пытанні маніторынгу і расследавання сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі. REDRESS выкарыстала гэтую магчымасць, каб падзяліцца вынікамі працы Платформы, звязанай з разглядам справы ў МКС, а таксама бягучай працай у Польшчы.

Выступаючы на **пасяджэнні Камітэта па чалавечым вымярэнні АБСЕ** 25 лютага 2025 г., галоўны ўрач арганізацыі DIGNITY закрануў пытанне аб ролі грамадзянскай супольнасці ў забеспячэнні адказнасці за катаванні і іншыя міжнародныя злачынствы. Ён падкрэсліў беспрэцэдэнтны аўтарытэт Платформы як кансорцыума нацыянальных і міжнародных арганізацый грамадзянскай супольнасці, які можа адыграць вырашальную ролю ў забеспячэнні адказнасці за катаванні і іншыя злачынствы. Ён адзначыў, што дзякуючы збору, захаванню і аналізу дадзеных у адпаведнасці з міжнароднымі крымінальнымі стандартамі Платформа стала важным партнёрам нацыянальных органаў судовага пераследу, а таксама органаў ААН, якія адказваюць за прыцягненне да адказнасці.

У пачатку сакавіка 2025 г. кіраўнік Платформы і менеджэр праекта правялі **сустрэчы з прадстаўнікамі Еўрапейскай камісіі** у Брусэлі, прыняўшы ўдзел у плённых дыскусіях па пытаннях працы Платформы і праекта, а таксама аб шчодрым фінансаванні з боку Еўрапейскай камісіі. Кіраўнік Платформы таксама мела магчымасць выступіць на

паседжанні **Рабочай групы па Усходняй Еўропе і Цэнтральнай Азіі** (COEST) 7 сакавіка 2025 г. Слухачы выказалі падтрымку Платформе ў розных формах. Гэта мерапрыемства таксама дазволіла павысіць узровень інфармаванасці аб рабоце Платформы і растлумачыць яе дзейнасць, а таксама праінфармаваць прадстаўнікоў дзяржаў аб розных механізмаў па прыцягненні да адказнасці.

Акрамя таго, кіраўнік Платформы была запрошаная распавесці аб дзейнасці Платформы на **"Форум па правах чалавека", арганізаваны нямецкім Фондам імя Конрада Адэнаўэра** 18-20 сакавіка 2025 г. у Кадэнабб'я (Італія) пад назвай *"Правы чалавека і дэмакратыя ва ўмовах ціску"* з сесіямі, прысвечанымі ўздзеянню дэзінфармацыі на правы чалавека і актуальнасці АБСЕ. Платформа таксама была згаданая ў выступе дакладчыка Маскоўскага механізму па Беларусі 2020 года прафесара Вольфганга Бенедэка.

Для атрымання актуальнай інфармацыі пра падзеі ў Польшчы старэйшы юрысконсульт Платформы прыняў удзел у канферэнцыі **"Аднаўленне вяршэнства права ў польскай пракуратуры",** якая адбылася 20-21 сакавіка 2025 г.у Варшаве (Польшча). У рамках мерапрыемства, арганізаванага Хельсінкскім фондам па правах чалавека, польскім аддзяленнем Міжнароднай асацыяцыі крымінальнага права і Асацыяцыяй польскіх пракурораў *"Lex Super Omnia"*, удзельнікі абмеркавалі рэформы польскіх органаў пракуратуры на аснове найлепшых замежных практык, а таксама папраўкі да Крымінальнага кодэксу, накіраваныя на палягчэнне праследу злачынстваў па міжнародным праве ў рамках універсальнай юрысдыкцыі, у тым ліку злачынстваў, здзейсненых у Беларусі беларускімі злачынцамі супраць польскіх і/або замежных грамадзян.

26 сакавіка 2025 г. Платформа падзялілася інфармацыяй пра апошнія падзеі ў адказ на заклік да прадстаўлення матэрыялаў, з якім выступіла размешчаная ў Брусэлі **Сетка па правах чалавека і дэмакратыі**, у сувязі рыхтаванай рэзалюцыяй Еўрапейскага парламента.

Акрамя таго, на працягу справаздачнага перыяду Платформа ўстанавіла кантакты з шэрагам арганізацый грамадзянскай супольнасці, якія не ўваходзяць у склад Кансультатыўнага савета, для абмену інфармацыяй і вопытам. Прайшлі сустрэчы з **Цэнтрам глабальнага правасуддзя і правоў чалавека М. А. R. А.** на тэму адвакацыі. Праводзяцца тэлеканферэнцыі з **Ініцыятывай па правах чалавека Міжнароднай асацыяцыі юрыстаў**, у прыватнасці для абмену інфармацыяй, якая тычыцца адказнасці за міжнародныя злачынствы, здзейсненыя ў Беларусі, і звязаных з гэтым абмеркаванняў на ўзроўні Савета па правах чалавека. Нарэшце, Платформа арганізавала сустрэчы з арганізацыяй **"Trial International"** і **Фундацыяй Нуханавіча**, якія займаюцца справамі ў сферы ўніверсальнай юрысдыкцыі і дакументавання асноўных міжнародных злачынстваў.

G. Камунікацыі

За справаздачны перыяд Платформа атрымала па меншай меры 41 720 праглядаў і амаль 2500 каментароў у сацыяльных сетках X (Twitter), LinkedIn і Bluesky. У адпаведнасці з рашэннем Кіруючага камітэта Платформа закрыла свой профіль на X і з 23 студзеня 2025

г. засяродзіла сваю ўвагу на прысутнасці ў сацыяльных сетках LinkedIn і новым профілі ў Bluesky.

Арганізацыя-сузаснавальнік REDRESS таксама распрацавала шаблон для афармлення будучых дакладаў Платформы, каб забяспечыць іх адзіны стыль і брэндынг.

За справаздачны перыяд пры садзейнічанні REDRESS было выпушчана чатыры прэс-рэлізы:

- Заява: Платформа IAPB вітае накіраванне Літвой справы аб злачынствах супраць чалавечнасці, здзейсненых беларускімі службовымі асобамі, у МКС (1 кастрычніка 2024 г.)
- Беларускія і міжнародныя арганізацыі заклікаюць іншыя дзяржавы-ўдзельніцы МКС падтрымаць перадачу Літвой справы аб сітуацыі ў Беларусі ў МКС (4 лістапада 2024).
- У Беларусі працягваюцца шырокамаштабныя рэпрэсіі, але адкрываюцца магчымасці для прыцягнення вінаватых да адказнасці (7 лістапада 2024 г.).
- Платформа перадала пракурору МКС доказы па сітуацыі ў Беларусі (5 лютага 2025 г.)

Платформа таксама актывізавала **ініцыятывы па інфармаванні** пра сваю працу, падрыхтаваўшы:

- Падрабязную інфармацыю аб працы Платформы -- на ангельскай мове
- Кароткую інфармацыю аб Платформе (2 старонкі – - на ангельскай, беларускай і рускай мовах – https://iapbelarus.org/resources/
- Інфармацыйны дакумент для пракурораў і супрацоўнікаў сістэмы крымінальнага правасуддзя
- Улётку для распаўсюду на канферэнцыях -- на ангельскай, беларускай і рускай мовах

How is the IAPB funded?

Since its establishment, the IAPB is or has been supported by a wide range of States, notably Austria, Belgium, Canada, Czech Republic, Denmark, Estonia, Finland, Germany, Iceland, Ireland, Latvia, Lithuania, the Netherlands, Norway, Poland, Romania, Slovakia, Sweden, Switzerland, Lichtenstein, the United Kingdom and the United States of America, as well as the European Union.

What are the principles of IAPB's

- Criminal justice standard/ individual criminal responsibility
- Informed consent
- General Data Protection Regulation (GDPR)-compliant
- Chain of custody (documenting the sequence of custody of physical and electronic evidence)
- Survivor-centered, trauma-informed and gender-responsive approach
- Human rights compliant methodology

Contact IAPB

@IAPBelarus @iapbelarus.org
Int. Accountability Platform for Belarus
iapbelarus.org • iapb@dignity.dk

What are the IAPB's main achievements so far?

- The IAPB has been set up from scratch as a documentation and analytical platform since models or master documents were not available, establishing databases, tools, standard operating procedures, informed consent procedures etc.
- Comprehensive training has been provided to the Belarusian co-leading organisations in order to enable them to implement their role professionally, safely and in a survivor-centered manner.
- The IAPB has been able to gain the trust of victims and witnesses, providing their testimony for the pursuit of accountability to IAPB partners. As of 30 December 2024, more than 2,640 interviews have been conducted with victims and witnesses, transcripts produced and translated, tagged according to pre-determined criteria and securely stored and organised in the IAPB database.
- The IAPB has provided evidence-based mental health and psychosocial support (MHPSS) to 600 survivors since its establishment, providing referral pathways.
- The IAPB has absorbed over 29,000 closed-source documents/ files (as of 30 December 2024), comprising medical documents, court and other official documents, photos and videos linked to testimonies, which have also been tagged and organised in the database alongside the testimonies.
- Boosting its evidence-base, by 30 December 2024, the IAPB has collected over 1,361,000 items from open-source research from 895 sources.
- The IAPB has provided substantive and comprehensive submissions to prosecutorial services and international accountability bodies at their request, receiving complimentary feedback.

International Accountability Platform
for Belarus

INTERNATIONAL ACCOUNTABILITY PLATFORM FOR BELARUS (IAPB)

February 2025

Усе рэсурсы былі размешчаны на вэб-сайце Платформы і актыўна прасоўваліся ў сацыяльных сетках Платформы на **LinkedIn і BlueSky**.

H. Інфраструктура, каманда і фінансы

З моманту свайго стварэння Платформа карысталася падтрымкай шырокага кола дзяржаў, у прыватнасці Аўстрыі, Бельгіі, Вялікабрытаніі, Германіі, Даніі, Злучаных Штатаў Амерыкі, Ірландыі, Ісландыі, Канады, Латвіі, Літвы, Ліхтэнштэйна, Нарвегіі, Нідэрландаў, Польшчы, Румыніі, Славакіі, Фінляндыі, Чэхіі, Швейцарыі і Эстоніі, а таксама Еўрапейскага Саюза. Дзякуючы шчодрым ахвяраванням было забяспечана фінансаванне другога года трэцяй фазы (2025 г.), аднак у дачыненні да трэцяга года Фазы III (2026 год) Платформа ўсё яшчэ знаходзіцца ў працэсе збору абавязацельстваў, завяршэння пагадненняў і ўстанаўлення кантактаў з патэнцыяльнымі донарамі.

Сакратарыят Платформы падтрымлівае цесныя працоўныя стасункі з дакументатарамі арганізацый-сузаснавальнікаў і прымае актыўны ўдзел у сустрэчах і кансультацыях, што праводзяцца раз на два тыдні. Такая унікальная структура спрыяе абмену ведамі па актуальных пытаннях, у тым ліку па такіх як медыцынскае дакументаванне, агульныя метады правядзення інтэрв'ю і тэхнікі інтэрв'юіравання для збору доказаў аб незаконным затрыманні, катаваннях, гендарным гвалце і дэпартацыі.

У лютым 2025 г. для беларускіх партнёраў і каманды Сакратарыята Платформы было праведзена **навучанне** па тэме прымянення сілы і зброі. Семінар пераследваў дзве асноўныя мэты: умацаваць уменні ўдзельнікаў у галіне распазнання розных відаў зброі, якая выкарыстоўваецца праваахоўнымі органамі, і разумення наступстваў і траўмаў, якія могуць быць нанесеныя з дапамогай гэтых сродкаў. Акрамя таго, ён быў накіраваны на ўдасканаленне навыкаў дакументавання прымянення зброі і спецсродкаў у дачыненні да пацярпелых. На семінары таксама абмяркоўваліся пытанні эфектыўнага дакументавання інфармацыі на аснове апісанняў сведак і ўзаемадзеяння са сведкамі для садзейнічання ў вызначэнні тыпаў выкарыстанай зброі. Акрамя таго, удзельнікі атрымалі веды аб адпаведных міжнародных нормах у галіне правоў чалавека, якія могуць дапамагчы ацаніць неабходнасць і сувымернасць прымянення сілы, а таксама вызначыць, ці з'яўляюцца пэўныя віды зброі незаконнымі па сваёй сутнасці.

У сувязі з працягам парушэнняў правоў чалавека ў Беларусі і звязанымі з імі рызыкамі для бяспекі сведак, Платформа пастаянна пераглядае свае меры па забеспячэнні інфармацыйнай бяспекі з мэтай захавання палажэнняў GDPR і абароны інфармацыі і доказаў. Як супрацоўнікі, так і кансультанты Платформы ўдзельнічаюць у рэгулярных анлайн-трэнінгах па IT-бяспецы, якія праводзяцца арганізацыяй DIGNITY.

I. Вынесеныя урокі / Устойлівае развіццё / Абмен досведам

Найважнейшым прыярытэтам для садзейнічання забеспячэнню адказнасці ў доўгатэрміновай перспектыве з'яўляецца ўстойлівасць працы Платформы. У ходзе сустрэчы ў пачатку сакавіка 2025 г. быў складзены пералік пытанняў, якія неабходна разгледзець у гэтым кантэксце, на аснове якога будзе падрыхтаваны парадак аднадзённай нарады Сакратарыята Платформы і супрацоўнікаў партнёрскіх арганізацый,

якая адбудзецца ў пачатку чэрвеня і будзе прысвечана абмеркаванню далейшых мер па забеспячэнні ўстойлівасці працы Платформы пасля завяршэння яе існавання.

Да пытанняў, якія будуць абмяркоўвацца, належаць: доступ да абедзвюх баз дадзеных доказаў, у тым ліку адказнасць за захаванне дадзеных і забеспячэнне інфармацыі; здольнасць партнёрскіх арганізацый рэагаваць на запыты; забеспячэнне пастаяннага доступу пацярпелых да паслуг у галіне псіхічнага здароўя і псіхалагічнай падтрымкі; даступнасць дакументаў і аналітычных матэрыялаў для суб’ектаў сістэмы крымінальнага правасуддзя без шкоды для іх доказнай сілы і цэласнасці дзеючых расследаванняў; пастаянны даклад як інструмент захавання высноў пра злачынствы супраць чалавечнасці; растлумачэнне магчымасці выкарыстання базы дадзеных Еўрапола (Аналітычны праект па асноўных міжнародных злачынствах – AP-CIC); неабходнасць вызначэння канчатковых тэрмінаў для прыёму новых інтэрв’ю і дакументаў Платформай і/ці запытаў пракурораў і іншых органаў, адказных за прыцягненне да адказнасці; супрацоўніцтва і каардынацыя беларускіх партнёраў без цяперашняй структуры кансорцыума.

У канцэпцыю Рабочай групы па пытанні ўніверсальнай юрысдыкцыі ў Польшчы таксама ўключаны аспект устойлівасці, у прыватнасці, шляхам прыцягнення ў якасці мясцовых партнёраў Польскага Хельсінкскага фонду і Варшаўскага ўніверсітэта. Рабочая група, што складаецца з арганізацый грамадзянскай супольнасці і практыкаў, якія займаюцца пытаннямі ўніверсальнай юрысдыкцыі ў Польшчы, імкнецца ўмацоўваць сувязі і сінэргію паміж адпаведнымі суб'ектамі з мэтай забеспячэння адказнасці за парушэнні міжнароднага крымінальнага права. На першапачатковым этапе група надае асноўную ўвагу ўмацаванню ўнутранага патэнцыялу грамадзянскай супольнасці, а на больш познім этапе пяройдзе да падыходаў, накіраваных на ўсталяванне канструктыўных стасункаў з нацыянальнымі ўладамі.

Акрамя таго, Платформа ўдзельнічала ў ініцыятывах, у рамках якіх досвед, назапашаны Платформай, выкарыстоўваецца ў **даследаваннях, апытаннях і семінарах**.

У гэтых мэтах на працягу справаздачнага перыяду Платформа садзейнічала правядзенню **даследавання па пытанні аб супрацоўніцтве нацыянальных органаў судовага пераследу** і арганізацый грамадзянскай супольнасці ў працэсах правасуддзя ў дачыненні да міжнародных злачынстваў, якое было выканана кансорцыумам "Глабальная ініцыятыва супраць беспакаранасці". У інтэрв'ю, дадзеным TRIAL International, Платформа падзялілася сваімі назіраннямі, перададым досведам і ўрокамі, вынесенымі з працы па аказанні падтрымкі органам пракуратуры ў расследаваннях, што праводзяцца з 2021 года.

У лютым 2025 г. Платформа таксама зрабіла ўнёсак у **намаганні арганізацый грамадзянскай супольнасці** Емена па стварэнні цэнтралізаванага сховішча інфармацыі для збору дадзеных аб міжнародных злачынствах, здзейсненых у Емене. Спачатку ў ходзе дыстанцыйнага інтэрв'ю, а затым падчас вочнага семінара, Платформа падзялілася сваім досведам стварэння і вядзення базы дадзеных доказаў, наладжвання сумеснай працы ў рамках кансорцыума некалькіх арганізацый і вырашэння праблем, якія ўзнікаюць у ходзе расследаванняў і аналізу.

Платформа таксама прыняла ўдзел у апытанні, праведзеным у рамках даследчага праекта па пытаннях адкрытых расследаванняў, арганізаванага Цэнтрам інфармацыйнай устойлівасці (Centre for Information Resilience, CIR), Цэнтрам па правах чалавека Каліфарнійскага ўніверсітэта ў Берклі, Суонскім універсітэтам і адвакатамі, якія спецыялізуюцца ў галіне міжнароднага крымінальнага права. Гэты праект, рэалізаваны пры падтрымцы Міністэрства замежных спраў, па справах Садружнасці і развіцця Вялікабрытаніі, накіраваны на ўмацаванне ўзаемадзеяння паміж органамі правасуддзя і прыцягнення да адказнасці і арганізацыямі, якія займаюцца даследаваннямі ў галіне адкрытых лічбавых крыніц, з мэтай павышэння карыснасці матэрыялаў, даступных у адкрытых крыніцах, якія ўтрымліваюць інфармацыю аб парушэннях міжнароднага крымінальнага права і міжнароднага права ў галіне правоў чалавека. У доўгатэрміновай перспектыве праект накіраваны на прасоўванне агульных стандартаў і практык.

J. Рызыкі і выклікі

У справаздачным перыядзе захоўваліся рызыкі, адзначаныя ў папярэдніх справаздачах аб ходзе работы, у прыватнасці ціск, пад якім вымушаныя працаваць беларускія арганізацыі-сузаснавальнікі.

Пацярпелыя па-ранейшаму вымушаныя шукаць баланс паміж меркаваннямі ўласнай бяспекі і бяспекі сваіх родных і блізкіх і жаданнем спрыяць прыцягненню вінаватых да адказнасці і выкананню правасуддзя, у выніку чаго яны не заўсёды гатовыя дзяліцца доказамі і даваць сваю відавочную згоду на перадачу іх паказанняў органам правасуддзя.

Некаторыя юрысдыкцыі, якія маюць доступ да сведак і сталую прававую базу, па-ранейшаму не вырашаюцца пачаць расследаванні, а Беларусь працягвае "спаборнічаць" з іншымі крызіснымі сітуацыямі за ўвагу міжнароднай праваабарончай супольнасці.

Скарачэнне донарскага фінансавання ўзмацніла ціск на ўвесь сектар, што падтрымлівае розныя ініцыятывы грамадскіх арганізацый. Услед за замарожваннем фінансавання з боку ЗША ў студзені 2025 г. некалькі еўрапейскіх міністэрстваў таксама абвясцілі аб скарачэнні сваіх праграм дапамогі іншым краінам. Гэтая сітуацыя можа негатыўна паўплываць на донарскае фінансаванне трэцяга года трэцяй фазы Платформы.

Санкцыі, уведзеныя адміністрацыяй ЗША ў дачыненні да Міжнароднага крымінальнага суда ў адпаведнасці з распараджэннем ад 6 лютага 2025 г.,[55] могуць аказаць значнае негатыўнае ўздзеянне на арганізацыі грамадзянскай супольнасці, якія ўзаемадзейнічаюць з Судом і, у прыватнасці, з Канцылярыяй Пракурора. Рызыка прымянення штрафных санкцый за ўзаемадзеянне з Канцылярыяй Пракурора можа прывесці да таго, што некаторыя арганізацыі цалкам спыняць свой удзел у дзейнасці Суда.

[55] Санкцыі з'яўляюцца адказам на расследаванне Суда меркаванай ролі Ізраіля і ЗША ў ваенных злачынствах, якія падпадаюць пад юрысдыкцыю МКС. Распараджэнне дазваляе ўраду ЗША ўводзіць санкцыі і забарону на выдачу віз замежным грамадзянам, якія маюць дачыненне да расследаванняў МКС. Як грамадзяне ЗША, так і замежныя грамадзяне могуць падвергнуцца штрафным санкцыям за іх парушэнне.

K. Перспектывы

Платформа працуе над завяршэннем яшчэ трох **істотных прадстаўленняў для органаў пракуратуры** у трох краінах і працягвае супрацоўнічаць з адвакатам у іншай краіне, падаючы адпаведную інфармацыю і доказы пры падрыхтоўцы скаргі беларускага грамадзяніна. Платформа таксама рыхтуе **"асобны дакумент",** які будзе перададзены нацыянальным пракурорам на аснове доказаў, сабраных і прааналізаваных у кантэксце падрыхтоўкі паведамлення ў МКС у падтрымку тэзіса аб тым, што парушэнні, здзейсненыя ў Беларусі, складаюць злачынствы супраць чалавечнасці.

Арганізацыя REDRESS, як сузаснавальнік, у супрацоўніцтве з Сакратарыятам Платформы садзейнічае стварэнню **Рабочай групы па пытанні ўніверсальнай юрысдыкцыі ў Польшчы** (гл. таксама вышэй у раздзеле I, "Устойлівасць"), у склад якой увойдзе пэўная колькасць арганізацый грамадзянскай супольнасці і практыкаў, якія займаюцца ўмацаваннем сувязяў і ўзаемадзеяння паміж адпаведнымі суб'ектамі ў мэтах прыцягнення да адказнасці за парушэнні міжнароднага крымінальнага права ў Беларусі. Першае паседжанне адбылося 4 красавіка 2025 г.у Варшаве, Польшча, і было прысвечана ролі арганізацый грамадзянскай супольнасці на ўсіх этапах разгляду спраў, якія падпадаюць пад універсальную юрысдыкцыю, у тым ліку, апроч іншага, збор доказаў, аказанне падтрымкі пацярпелым і адсочванне злачынцаў.

Дакумент **"Падыход, арыентаваны на пацярпелых, да дакументавання ў мэтах забеспячэння крымінальнай адказнасці"** будзе апублікаваны ў траўні 2025 г.і размешчаны на вэб-сайце Платформы, у сацыяльных сетках і распаўсюджаны шляхам прамой рассылкі.

Дзякуючы сінэргіі, створанай у рамках праекта "Барацьба з беспакаранасцю ў Беларусі", што рэалізуецца арганізацыяй DIGNITY[56] у цесным супрацоўніцтве з Сакратарыятам Платформы, супрацоўнікі беларускіх арганізацый-сузаснавальнікаў змогуць прыняць удзел у **мерапрыемстве па нарошчванні патэнцыялу**, якое пройдзе ў форме інсцэнаванага судовага працэсу ў Варшаве ў чэрвені 2025 г. Грунтуючыся на ананімным выпадку з практыкі, навучанне накіравана на паляпшэнне навыкаў беларускіх партнёраў у правядзенні інтэрв'ю і дакументаванні, прадэманстраваўшы, як доказы ацэньваюцца падчас судовага працэсу.

На пачатак чэрвеня 2025 г. запланавана **аднадзённае паседжанне**, на якім Сакратарыят Платформы і партнёры абмяркуюць меры, накіраваныя на забеспячэнне ўстойлівасці працы, і ў прыватнасці, далейшы доступ да сабраных доказаў пасля завяршэння дзейнасці Платформы.

Аналіз доказаў датычнасці, які таксама праводзіцца пры падтрымцы праекта "Барацьба з беспакаранасцю ў Беларусі", будзе прадстаўлены па запыце нацыянальным і

[56] Гэта асобны, але камплiментарны працы Платформы праект, накіраваны на ўмацаванне патэнцыялу ключавых удзельнікаў, у тым ліку мясцовых партнёрскіх арганізацый і прадстаўнікоў адпаведных нацыянальных і міжнародных органаў улады, для забеспячэння правасуддзя і прыцягнення да адказнасці за злачынствы, здзейсненыя беларускімі ўладамі.

міжнародным судовым органам і органам, адказным за прыцягненне да адказнасці, для садзейнічання ім у разуменні ролі ключавых дзяржаўных структур і службовых асоб Беларусі, меркавана датычных да здзяйснення злачынстваў па міжнародным праве, на працягу адпаведнага перыяду мандата Платформы.

L. Падборка спасылак на Платформу

Даклад Групы незалежных экспертаў аб сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі, 7 лютага 2025 г. (UN-Doc. A/HRC/58/68)
8. Пры ацэнцы тэндэнцый Група таксама азнаёмілася з матэрыяламі, прадстаўленымі Міжнароднай платформай па прыцягненні вінаватых да адказнасці для Беларусі.

Паралельнае мерапрыемства Варшаўскай сустрэчы АБСЕ па чалавечым вымярэнні, прысвечанае палітычным зняволеным у Беларусі, 2 кастрычніка 2024 г.:
У сваім выступе спадарыня Святлана Ціханоўская прызнала, што Платформа "заклала аснову" для перадачы [спраў аб міжнародных злачынствах] Літвой у Міжнародны крымінальны суд.

Савет Еўропы, Парламенцкая асамблея, "Дэмакратычная будучыня Беларусі", 5 студзеня 2024 г. (Doc. 15892)[57]
11.1. вітае намаганні і ініцыятывы міжнародных арганізацый, праваабаронцаў і прадстаўнікоў грамадзянскай супольнасці на месцах па зборы, верыфікацыі і захаванні дакументаў і доказаў сур'ёзных парушэнняў правоў чалавека, здзейсненых у Беларусі падчас і пасля прэзідэнцкіх выбараў жніўня 2020 года, і заяўляе аб сваёй падтрымцы Міжнароднай платформы па прыцягненні вінаватых да адказнасці для Беларусі.

У знак свабоды і дэмакратыі: Універсітэт Граца прысуджае прэмію ў галіне правоў чалавека Міжнароднай платформе па прыцягненні вінаватых да адказнасці для Беларусі "(IAPB), 22 сакавіка 2024 г.[58]
Міжнародная платформа па прыцягненні вінаватых да адказнасці для Беларусі (IAPB) была створана для дакументавання гэтых злачынстваў і прыцягнення вінаватых да адказнасці ў будучыні. З моманту свайго заснавання ў 2021 годзе яна задакументавала каля 2500 сведчанняў пацярпелых і сведак і ўстанавіла асобы многіх злачынцаў.
За гэта выбітнае дасягненне Універсітэт Граца прысуджае арганізацыі 22 сакавіка 2024 г.прэмію ў галіне правоў чалавека, тым самым пасылаючы моцны сігнал аб свабодзе і дэмакратыі ў Еўропе.

---
57 https://rm.coe.int/a-democratic-future-for-belarus/1680adee82
58 https://www.uni-graz.at/en/news/a-sign-of-freedom-and-democracy-university-of-graz-awards-human-rights-prize-to-iapb/

Даклад аб сур'ёзнай пагрозе чалавечаму вымярэнню АБСЕ ў Беларусі пасля 5 лістапада 2020 года, 11 мая 2023 г. Прафесар Эрвэ Асенсіё

28. У сувязі з гэтым варта асабліва адзначыць працу Міжнароднай платформы па прыцягненні вінаватых да адказнасці для Беларусі, створанай у 2021 годзе ў адказ на апошні даклад у рамках Маскоўскага механізму АБСЕ[19]. Дакладчык атрымаў дакладную інфармацыю аб працоўных працэсах Платформы, і меў асабісты доступ да значнай часткі дадзеных па дакументах з адкрытых крыніц і да выбаркі канфідэнцыйных крыніц па асобных справах, у тым ліку сведкавыя паказанні і пастановы беларускіх судоў. Ён перакананы ў высокай дакладнасці сабранай інфармацыі.

(...)

Рэкамендацыі да міжнароднай супольнасці:

- Падтрымліваць ініцыятывы, накіраваныя на інфармаванне аб парушэннях правоў чалавека ў Беларусі і іх дакументаванне, у прыватнасці працу Міжнароднай платформы па прыцягненні вінаватых да адказнасці для Беларусі (IAPB).

Заява Вярхоўнага прадстаўніка/віцэ-прэзідэнта аб падтрымцы ЕС Міжнароднай платформы па прыцягненні вінаватых да адказнасці для Беларусі, 26 сакавіка 2021 г.[59]

Разам з групай дзяржаў-членаў ЕС і іншымі краінамі-аднадумцамі Еўрасаюз падтрымлівае Міжнародную платформу па прыцягненні вінаватых да адказнасці для Беларусі — незалежную і бесстароннюю пляцоўку для збору, верыфікацыі і захавання дакументаў і доказаў сур'ёзных парушэнняў правоў чалавека, здзейсненых у Беларусі падчас і пасля прэзідэнцкіх выбараў у жніўні 2020 года. Еўрасаюз выказвае Платформе палітычную падтрымку, а пасля завяршэння падрыхтоўчай працы – і фінансавую.

Сумесная заява 19 дзяржаў у падтрымку стварэння Міжнароднай платформы па прыцягненні вінаватых да адказнасці за парушэнні правоў чалавека ў Беларусі, 24 сакавіка 2021 г.[60]

Міжнародная платформа па прыцягненні вінаватых да адказнасці ў Беларусі (IAPB) узяла на сябе функцыю збору, кансалідацыі, верыфікацыі і захавання інфармацыі, дакументацыі і доказаў сур'ёзных парушэнняў міжнароднага права ў галіне правоў чалавека, здзейсненых у Беларусі напярэдадні прэзідэнцкіх выбараў 2020 года і пасля іх. (...) Мы выказваем поўную падтрымку працы Платформы як важнаму ўнёску ў намаганні, накіраваныя на забеспячэнне прыцягнення вінаватых да адказнасці ў Беларусі. Мы заклікаем іншыя дзяржавы і заахвочваем іншыя міжнародныя або мясцовыя ініцыятывы па забеспячэнні адказнасці, грамадзянскую супольнасць і іншыя зацікаўленыя бакі, у тым ліку беларускія ўлады, да ўсебаковага супрацоўніцтва з Платформай для забеспячэння яе эфектыўнай працы, аказання любой формы дапамогі, у тым ліку прадастаўленне доступу да інфармацыі і дакументацыі, і заклікаем дзяржавы садзейнічаць бяспецы пацярпелых і сведак парушэнняў правоў чалавека ў Беларусі, членаў Платформы, а таксама сабранай інфармацыі, дакументацыі і доказаў.

[59] https://www.eeas.europa.eu/eeas/belarus-statement-high-representativevice-president-eu%E2%80%99s-support-international-accountability_en

[60] https://www.urm.lt/en/news/928/joint-statement-by-19-states-in-support-of-the-establishment-of-the-international-accountability-platform-for-belarus:34543